

OTDK-dolgozat

2025

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR

**BIOPOLITIKA, FELÜGYELET ÉS PARANCSURALOM: A MAGYAR
KORMÁNY COVID-19 JÁRVÁNYRA ADOTT INTÉZKEDÉSEINEK
TÁRSADALMI ELFOGADOTTSÁGA 2020 ÉS 2022 KÖZÖTT,
FOUCAULT-I PERSPEKTÍVÁBAN**

**BIOPOLITICS, SURVEILLANCE AND AUTHORITARIANISM:
SOCIAL ACCEPTANCE OF THE HUNGARIAN GOVERNMENT'S
MEASURES IN RESPONSE TO THE COVID-19 PANDEMIC BETWEEN
2020 AND 2022, FROM A FOUCAULDIAN PERSPECTIVE**

Hegedűs Gergő

Konzulens: Zombory Máté

Kézirat lezárásának dátuma: 2025. 01. 08.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
1.1. Témaválasztás	1
1.2. A téma relevanciája	2
1.3. Kutatási kérdés	2
2. Hatalmi logikák bemutatása	3
2.1 Parancsuralom	3
2.2 Felügyelet.....	4
2.3 Biopolitika	5
2.4 A hatalmi logikák összehasonlítása	6
3. COVID-19 hatalmi logikái.....	7
3.1 Világjárvány	7
3.2 COVID-19 kiindulása.....	8
3.3 COVID-19 alatt hozott, állami intézkedések Magyarországon.....	9
3.3.1 Rendkívüli jogrend	10
3.3.2 Lezárások.....	11
3.3.3 Gyülekezési tilalom.....	13
3.3.4 Határzár.....	13
3.3.5 Karantén.....	14
3.3.6 Digitális kontaktkutatás	16
3.3.7 Kijárási korlátozás.....	17
3.3.8 Kötelező távolságtartás	18
3.3.9 Maszkviselés	19
3.3.10 Oltás	19
3.4 Következtetések	20
4. Módszertan	22
4.1 Szakirodalmi áttekintés.....	23
4.2. Változók bemutatása	24
4.3. Elemzés	28
4.3.1 Összegzés	34
4.4. Lineáris regressziós modellek.....	35

4.4.1 Operacionalizáció	35
4.4.2 Felügyeleti magyarázó modell	36
4.4.3 Biopolitikai magyarázó modell.....	37
4.4.4 Regressziós modellek: következtetés	38
5. Konklúzió	39
Irodalomjegyzék	41
Mellékletek	I

Ábrajegyzék

1.ábra: Error Bar (Vállalkozások/munkahelyek bezárása-politikai hovatartozás).....	I
2.ábra: Error Bar (Nyilvános összejövetelek betiltása-politikai hovatartozás).....	I
3.ábra: Error Bar (Kötelező oktatás felfüggesztése-politikai hovatartozás).....	II
4.ábra: Error Bar (Otthonmaradásra való felszólítás-politikai hovatartozás).....	II
5.ábra: Error Bar (Fertőzöttek elkülönítése-korcsoport).....	III
6.ábra: Error Bar (Fertőzöttek elkülönítése-iskolai végzettség)	III
7.ábra: Error Bar (Fertőzöttek elkülönítése-politikai hovatartozás)	IV
8.ábra: Error Bar (Határok lezárása-korcsoport)	IV
9.ábra: Error Bar (Határok lezárása-politikai hovatartozás).....	V
10.ábra: Error Bar (Digitális megfigyelés és kontaktkövetés-politikai hovatartozás).....	V
11.ábra: Error Bar (Kötelező arcmaszka viselés-politikai hovatartozás)	VI
12.ábra: Forestplot (Nem-biopolitikai intézkedések regressziós modellje).....	VI
13.ábra: Forestplot (Felügyeleti intézkedések regressziós modellje).....	VII
14.ábra: Forestplot (Biopolitikai intézkedések regressziós modellje)	VII

Absztrakt: A COVID-19 pandémia alatt hozott állami intézkedésekben különböző hatalmi logikák jelennek meg, egy közös céllal, mely a vírus terjedésének megfékezése, és a lakosság egészségének védelme. Kutatásom célja ezen intézkedések hatalmi logikájának, valamint társadalmi elfogadottságának a vizsgálata Michel Foucault parancsuralom, felügyelet és biopolitika fogalmain keresztül Magyarországon, 2020-2022 között. Hogy ezt kivitelezsem, tartalomelemzéssel vizsgálom a magyar kormány járványügyi intézkedései és diskurzusai mögött meghúzódó hatalmi logikákat, majd ezen intézkedések társadalmi elfogadottságát kvantitatív adatelemzési módszerekkel vizsgálom az International Social Survey Programme 2021 adatbázis alapján. A kutatás révén mélyebb betekintést nyerhetünk abba, hogyan fogadja el a magyar társadalom a kollektív egészség védelmében hozott közegészségügyi rendelkezéseket, különösen egy olyan járványhelyzetben, amelyben az egyéni és társadalmi érdekek gyakran ütköztek. A magyar kontextus megértése azért fontos, mert a kormányzati kommunikáció és az intézkedések elfogadottsága szorosan összefügg az állampolgárok intézményi bizalmával és a közösségi felelősségvállalás megítélésével. Ezzel a kutatás nemcsak Foucault biopolitikai elméletének alkalmazását mélyíti el, hanem hozzájárul a magyar lakosság válságkezelési intézkedésekhez való viszonyának elemzéséhez, amely a jövőbeni közegészségügyi kihívások kezelésében is iránymutató lehet. Az eredmények azt mutatják, hogy a bizalom és a pártpreferencia kulcsszerepet játszik az intézkedések elfogadottságában. Ez összhangban áll Foucault kormányozhatóság fogalmával, amely szerint a hatalom hatékonysága nem csupán a kényszerítésen, hanem az intézkedések legitimitásának és az egyének önkéntes együttműködésének elősegítésén alapul.

Tárgyszavak: Biopolitika, felügyelet, parancsuralom, kormányozhatóság, pandémia

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás

Az Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium (ARTSZ) XX. Éves Konferenciáján egy foucault-i elemzést hallgattam végig Oroszország és a Közel-Kelet közötti konfliktus kapcsán. Ez az előadás volt a dolgozatom személyes kiindulópontja, amely rámutatott, hogy Michel Foucault elméleteit milyen jól lehet alkalmazni a mai napig.

A hazánkat 2020-ban elérő COVID-19 járvány megfékezésére az állam egy sor korlátozást, szabályozást, kötelező intézkedést vezetett be, melyek alapjaiban korlátozták az emberek szabadságjogait. Az intézkedések mögött meghúzódó hatalmi logikák megfeleltethetők Michel Foucault parancsuralom (szuverén hatalom), felügyelet és biopolitika elméleteinek, mely a dolgozatom fő részét alkotják, mivel a pandémia alatt Magyarországon hozott kormányzati intézkedések hatalmi logikájának és társadalmi megítélésének vizsgálatát tűztem ki a kutatásom céljául. Ez a két elem egymást kiegészítő szempontból közelít meg egy komplex jelenséget, mivel a hatalmi logika elméleti elemzése nélkülözhetetlen a társadalmi megítélés mögött meghúzódó tényezők mélyebb megértéséhez.

1.2. A téma relevanciája

A kutatás aktualitását Foucault halálának 40. évfordulója adja¹, amely lehetőséget kínál arra, hogy újragondoljuk a francia filozófus élet, hatalom és társadalmi kontroll kapcsolatáról szóló gondolatait.

A COVID-19 pandémia a 21.század egyik legnagyobb globális válsága volt, amely rámutat az állam és a társadalom közötti kapcsolatra, és a kettő problémájára. A járvány során hozott intézkedések az emberek mindennapjait, valamint az alapvető emberi jogokat korlátozták, melyek számos vitás kérdést felvetnek, például, hogy az állam a személyes szabadságjogok korlátozásával valóban a járvány megfékezését szolgálta-e. Emellett, a kutatásból származó eredmények (például egy újabb járvány esetén) kiindulási pontot adhatnak, a biopolitikai kontroll humánusabb/igazságosabb alkalmazására.

1.3. Kutatási kérdés

Kutatási kérdésem, hogy mi befolyásolta a magyar állam járványügyi intézkedéseiben megjelenő felügyeleti és biopolitikai hatalmi logikák elfogadottságát a magyar társadalom körében?² A kérdés megválaszolásához a dolgozatom két különálló, mégis szervesen összekapcsolódó, egymást kiegészítő részből áll.

¹ TDK-dolgozatom leadása 2024-ben történt, mely a francia szerző halálának 40.évfordulója volt

² A parancsuralmi logika alapvetően csak egy eszköz a modern hatalomgyakorlásban, míg a felügyeleti és biopolitikai logikák mélyebb hatást gyakorolnak az emberi életre, ezért ezt a két hatalmi logikát fogom vizsgálni, azonban a parancsuralom (szuverén hatalomgyakorlás) megismerése elengedhetetlen az intézkedések mögötti hatalmi logikák megértéséhez.

A dolgozat első részében a COVID-19 alatt hozott állami intézkedések hatalmi logikájával foglalkozom, ahol tartalomelemzéssel vizsgálom a 2020-2022 közötti, pandémia alatt hozott magyarországi rendeleteket, törvényeket, valamint a kormány nyilatkozatait és hivatalos kommunikációját. A célom, hogy azonosítsam a kormányzati intézkedések mögött meghúzódó hatalmi logikákat, valamint, hogy bebizonyítsam, hogy a meghatározó hatalmi logika a biohatalom volt.

A dolgozat második részben, kvantitatív adatelemzési módszerekkel vizsgálom az - első részben tárgyalt - állami intézkedések elfogadottságát a magyar társadalom körében. Az ISSP 2021-es *ZA8000 International Social Survey Programme: Health and Health Care II* adatbázisát felhasználva vizsgálom meg az egyes intézkedések elfogadottságát szocio-demográfiai változók (nem, életkor, iskolai végzettség, politikai hovatartozás) mentén, majd a változókat összevonva, lineáris regressziós modellekkel is megvizsgálom, felügyeleti és biopolitikai logika mentén.

2. Hatalmi logikák bemutatása

Dolgozatomban kiemelt figyelmet fordítok a COVID-19 pandémia alatt hozott állami intézkedések hatalmi logikájára, ezen belül is a parancsuralomra, a felügyeletre és a biopolitikára. Az alábbiakban e három hatalmi formát mutatom be, mellyel a célom, hogy az eltérő jellegüket szemléltessem, valamint egymással össze is hasonlítsam őket, hogy miben különböznek egymástól. A dolgozatban nem a klasszikus foucault-i megközelítés kizárólagos alkalmazására törekszem, hanem arra, hogy a fogalmakat az elemzett jelenségek kontextusához igazítsam.

2.1 Parancsuralom

A dolgozatomban a parancsuralom kifejezést használom, mely alatt a szuverén hatalomgyakorlást értem, melyet a tiltás/engedélyezés logikája jellemez.

A parancsuralom, mint hatalmi logika a kirekesztésre épít. A hatalom azonosítja azokat az elemeket (legyenek ezek személye, vagy csoportok) amelyek veszélyt jelentenek számára (pl.: a hatalom rendjére vagy céljaira), és ezeket eltávolítja, elkülöníti, kizárja.

Foucault a *Felügyelet és Büntetés* című művében úgy fogalmaz, hogy „a leprást kivetik, a száműzetés-bezárás gyakorlata veszi körül; hagyják, hogy belevesszen, mint valami tömegbe, amelynek egyedeit nem érdemes megkülönböztetni egymástól” (Foucault, 1990 [1975], p.271).

Carl Schmitt a „politika alapvető logikáját a barát/ellenség dichotómiájára egyszerűsítette le” (Antal, 2019, p.53), Foucault szerint pedig „emberek közötti határozott és bináris felosztás” (Foucault, 1990 [1975], p.271) történik. Ez alapján az embereket gyakran két ellentétes csoportba sorolják, így például a leprások-nem leprások esetében megjelenik a hatalom számára nem kívánatos „kategória”, mely iránt nem mutat többé érdeklődést, őket sorsukra hagyja.

A hatalom céljai között nem szerepelt a leprások egészségével való törődés, ellenkezőleg, a kirekesztésük, az egészséges emberektől való elkülönítésük volt a hatalom elsődleges és egyetlen célja. Foucault úgy fogalmaz, hogy a leprások esetében „kizárás lényegében jogi törvények és szabályozások kombinációjával történt” (Foucault, 2004, p.24). Ez alapján a parancsuralom „eszköztárába” tartozik a törvényi szankcionálás, valamint szabályok és rendeletek útján való hatalomgyakorlás.

2.2 Felügyelet

A felügyeleti hatalom - a parancsuralommal ellentétbe – nem szükségszerűen erőszakos vagy nyilvánvaló, hanem finoman és állandóan van jelen a mindennapi életben. A felügyelet célja, hogy az egyének – hiszen, Foucault (1990 [1975]) szerint a felügyelet alanya az egyén – folyamatosan tudatában legyen annak, hogy megfigyelik, még akkor is, ha fizikailag nem láthatóak a „megfigyelők”. „Bentham Panopticonja ennek a kompozíciónak az építészeti alakzata” (Foucault, 1990 [1975], p. 273), mely „a hatalom automatikus működését biztosító láthatóság tudatos és folyamatos állapotát gerjeszti” (Foucault, 1990 [1975], p. 274).

A felügyelet jellemzője az ellenőrzés, mely jelenthet külső kontrollt, valamint belső önellenőrzést (Foucault, 1990 [1975]). Az előbbi esetében, a 17.századi pestis járványra kell kitérnünk, hiszen az emberek szigorú szabályozás és felügyelet éltek a pestis terjedésének megakadályozása érdekében, többek között korlátozták a lakóhelyük elhagyását, az emberi érintkezéseket, és előírtak olyan szabályozásokat, mint az állandó ellenőrzés (Foucault, 1990 [1975]; 2004). Az utóbbi esetében az egyén önmaga kezdi el figyelni és ellenőrizni a saját viselkedését, hogy megfeleljen a társadalmi normáknak.

„Foucault arra vállalkozik, hogy a modern bebörtönzés, illetve büntetési célú elzárás történetének feltárásával rámutasson annak a sajátos hatalomgyakorlási módnak a kialakulására, amely a nyugat-európai társadalmakban a 18. század második felétől kezdve a börtön, a kaszárnya, az iskola, a kórház, az üzem intézményeiben azonos logika mentén igyekezett megszervezni és befolyásolni az egyéni viselkedések terét és menetét³” (Takács, 2009, p.19). Elmondható, hogy a felügyelet egy univerzális hatalom, mely Foucault (1990 [1975]) szerint minden társadalmi szinten jelen van, folyamatosan működik a társadalom minden aspektusában.

2.3 Biopolitika

Foucault szerint „hosszú ideig az élet és halál feletti joga volt az uralkodói hatalom egyik legjellegzetesebb kiváltsága” (Foucault, 1996 [1976], p.139). Foucault arra utal itt, hogy a hatalom gyakorlása (többek között) két fontos aspektusban érhető tetten, mégpedig az ölés és az életben hagyás két végpontjában. A hatalom gyakorlása úgy nyilvánul meg, hogy az uralkodók rendelkeznek az élet feletti uralommal, ezáltal az élet elvételének a kiváltságával is. Ez azonban, Foucault szerint a modern korban⁴ átalakul (Foucault, 1996 [1976]). Már nem a halál, hanem az élet feletti hatalom válik elsődlegessé, ahogy Foucault mondja, az „élni segíteni és halni hagyni joga” lesz a meghatározó (Foucault, 1996 [1976], p.142).

A biopolitikai hatalom (a népesség biopolitikája) -szemben a felügyelettel - a népességre összpontosít, mint a biológiai folyamatok színtere, melynél a hatalom a születési és halálozási arányokat, a népszaporulatot, az egészségügyi rendszereket és az élet folyamatainak összességét szabályozza (Foucault, 1996 [1976]).

A biopolitika alatt olyan folyamatok összességét érti Foucault, mint a születések és halálozások aránya, a születési ráta, valamint a népesség termékenységének a szabályozása (Foucault, 2020 [1976]). Ezek a folyamatok (születési arány, halandóság, várható élettartam) azok, amelyek a 18.század második felében a biopolitikai hatalomgyakorlás főbb tárgyaivá válnak (Foucault, 2020 [1976]).

³ A felügyelet, az egyénre fókuszál, annak testére, viselkedésére, cselekedeteire, gondolataira és identitására. (Foucault, 1990 [1975])

⁴ Vö.: Latour, Bruno (1999). *Sohasem voltunk modernek*. Budapest: Osiris Kiadó

A biopolitika célját Foucault úgy határozza meg, mint a halálozási arány csökkentése, az átlagos élettartam növelése és a születési arányszám növelése (Foucault, 2020 [1976]). Ebből következik, hogy a biopolitika, az élet több területére is „beleavatkozik”, mint az egészségügy, népesedés, demográfia vagy a gazdaság, utóbbival kapcsolatban Foucault úgy fogalmaz, hogy a biopolitika kialakulása szorosan összefügg a kapitalizmussal, hiszen szükséges volt a „lakosság számbeli növekedése, testi megerősödése, használhatósága, fokozottabb engedelmessége” (Foucault, 1996 [1976], p.145). Ez a fajta beavatkozás az élet különböző területeire egy teljesen új hatalomgyakorlást tesz lehetővé, melynek cél nem az egyén fegyelmezése, hanem az ember, mint faj biológiai folyamatainak a szabályozása (Foucault, 2020 [1976]). A biopolitika a céljai eléréséhez szabályozó, kontrollmechanizmusokat vezetett be, melyek előrejelzéseken, statisztikai adatokon/becsléseken alapultak (Foucault, 2020 [1976]).

Ha történeti kontextusba helyezzük, akkor a biopolitikánál a himlő járványt kell megemlíteni. Foucault szerint „az alapvető probléma nem annyira a fegyelmezés kikényszerítése lesz, bár a fegyelmezés segítségül hívható, hanem inkább az a kérdés, hogy hány embert fertőz meg a himlő, milyen életkorban, milyen hatásokkal, milyen halálozási aránnyal, sérülésekkel vagy maradandó következményekkel, az oltás kockázatai, az egyén elhalálozásának vagy himlő általi megfertőződésének valószínűsége az oltás ellenére, valamint a statisztikai hatások a lakosság egészére nézve” (Foucault, 2004, p.24). Az állam itt, már nem egyénnel foglalkozik, mint a pestisnél, hanem a népesség egészével, a népesség biológiai folyamataival, a fókusz a népesség egészének védelmében van.

2.4 A hatalmi logikák összehasonlítása

A parancsuralom egy hierarchikus hatalomgyakorlási forma, amely célja az egyének vagy csoportok közvetlen kontrollja, alávetése. A felügyelt, szemben a parancsuralom kényszerével, finomabb és diszkréttebb módon működik, a célja pedig az egyének viselkedésének, gondolkodásának szabályozása. A biopolitika populáció irányításának egy formája, mely célja a népesség életminőségének javítása, egészségügyi állapotának szabályozása.

A parancsuralom törvényi szankciókkal, rendeletekkel, erőszakkal működik, a felügyelet ezzel szemben nem szükségszerűen erőszakos vagy nyilvánvaló, a hatalom megfigyelésen, belső és külső kontrollon alapszik. A biopolitika (statisztikai adatok nyugvó) szabályozáson, egészségügyi intézkedéseken alapszik.

Foucault (1996 [1976] szerint a biopolitika és a felügyelet nem egymással szemben álló fogalmak, én azonban úgy gondolom, hogy érdemes őket külön kezelni. A biopolitika a népesség egészére irányuló szabályozást célozza meg, és a társadalmi test egészének egészségére, jólétére és stabilitására összpontosít, míg a felügyelet az egyének, mindennapi kontrollját végzi, és célja -szemben a biopolitikával- az egyéni viselkedés, gondolkodás szabályozása.

Elmondható, hogy a két hatalomgyakorlási forma különböző szinten és más típusú eszközökkel működik. A biopolitika makro szinten működik, és különféle kontrollmechanizmusokkal dolgozik, míg a felügyelet mikro szinten, megfigyeléssel, valamint belső és külső kontrollal működik.

Ezért, bár a két forma kiegészíti egymást, ezeket külön vizsgálom, mert más szinten, célokkal, mechanizmusokkal és hatásokkal működnek.

Összességében elmondható, hogy történelemben előre haladva, különböző járványok esetén hozott intézkedések vizsgálatával kitűnik, hogyan alakultak át a hatalomgyakorlás különböző módjai a kirekesztéstől, a fegyelmezésen át a biopolitikai kontrollig. Az alábbiakat figyelembe véve, a 21.század egyik legnagyobb globális válságára, a COVID-19-re térnék át, amely alatt az állami intézkedésekben tökéletesen tetten érhető a fent tárgyalt három hatalmi logika.

3. COVID-19 hatalmi logikái

3.1 Világjárvány

Ahhoz, hogy a világjárványt, mint fogalmat megérthessük, magát a járványt kell először megismernünk. Általánosságban járványról akkor beszélhetünk, amikor egy fertőző betegség (pl.: influenza) rövid időn belül, gyorsan elterjed egy adott populáción, közösségen belül (Hongisbaum, 2021). Egy járvány esetén, általánosan elmondható, ahogy Cox és Subbaro (2000) írja, hogy a lakosság 10-20 százalékát érinti egy fertőzés kiterjedése, ez azonban olyan csoportokban, ahol fogékonyabbak egy vírusra, mint például az időseknél, elérheti a 40-50%-ot is.

A világjárvány, más néven pandémia a területiségben tér el nagyban egy járványtól, ugyanis még az utóbbi csak egy adott területet érint, addig a pandémia globálisan, több országra/kontinensre is kiterjed (Hongisbaum, 2021).

3.2 COVID-19 kiindulása

A COVID-19 pandémia, ahogy Honigsbaum (2021) bemutatja, 2019 decemberében kezdődött, melynek kiindulási pontja a vuhani Huanan Tenger Gyümölcssei Nagykereskedelmi Piac volt, ahol több, vadon élő állat is megtalálható volt emberi fogyasztásra, mint például farkaskölykök, krokodilok és kígyók. A vírus szintén egy vadon élő állat, egy denevér által került át az emberre. A „zérópáciens, egy 70 esztendőes férfi december elsején betegedett meg” (Honigsbaum, 2021, p. 300).

Ahogy Honigsbaum (2021) kiemeli, az állatok betegségeivel foglalkozó tudósok tudták, hogy kialakulhat a jövőben egy ehhez hasonló kórkép, ezért is tragédia a COVID-19 járvány, mert fel lehetett volna rá készülni. Peter Daszak, brit zoológus több, mint 10 évvel a COVID-19 pandémiát megelőzve azt nyilatkozta, hogy „jelenleg is léteznek Kínában olyan denevérek, amelyek az embert közvetlenül is megfertőzni képes vírus hordoznak, és újabb SARS-fellángolást okozhatnak” (Kufperschmidt, 2013). Daszak és kollégái egy elemzésben kimutatták, hogy az emlősök közül a denevérek azok, amik a legtöbb kórokozónak adnak otthont, több, mint 500 féle koronavírust fedeztek fel csak kínai denevérekben (Daszak és mtsai, 2017).

Miután állatról emberre átkerült a vírus, az emberről emberre is tovább terjedt. „A vírus többnyire az orron át jut a szervezetbe olyan parányi folyadékcseppeken, amelyeket mások köhögtek vagy tüsszentettek ki, de a szemén és a száján át is bekerülhet” (Honigsbaum, 2021, p. 304). A COVID-19, hivatalos nevén SARS-CoV-2-vírus tünetei közé tartozik a láz, a száraz köhögés, torok-, fej- és izom fádalom, de súlyosabb esetben heveny légzési elégtelenség tünetegyüttes alakulhat ki, melynél a légzés támogatására van szükség (Honigsbaum, 2021). Az influenzához hasonló tünetek miatt a sorra megbetegedő embereknél nem realizálták a kórházi dolgozók, hogy egy új vírussal van dolgok, így egymás után küldték haza a betegeket, hogy influenzájuk vagy hörghurutjuk van (Honigsbaum, 2021).

Dr. Li Wenliang, egy vuhani szemorvos, játszott kiemelt szerepet a COVID-19 világjárvány felismerésében, amikor 2019 decemberében elsőként figyelmeztetett egy új, súlyos légúti megbetegedés megjelenésére (Honigsbaum, 2021). Az üzenete gyorsan elterjedt, és a kínai hatóságok hamarosan rémhírterjesztés miatt egy nyilatkozat aláírására kényszerítették, melyben hamis információnak állítja be a betegséggel kapcsolatos állításait (Honigsbaum, 2021).

Ténykedése mindenesetre a járvány kivizsgálására ösztönözte a Kínai Járványügyi központot, majd azonosították is az új vírust, azonban nem vezettek be egyből korlátozásokat, csak több héttel az információhoz jutáshoz képest, így a vírus a korlátozó intézkedések kései bevezetése végett Kínában, majd onnan az egész világra kiterjedően elterjedt (Honigsbaum, 2021).

Dr. Li nem sokkal később maga is megfertőződött a vírussal, miután egy fertőzött pácienszt kezelt. 2020 januárjának végén diagnosztizálták nála a COVID-19-et, és február 7-én, mindössze 34 évesen elhunyt a betegség szövődményeiben (Honigsbaum, 2021). Halála óriási felháborodást és részvétet váltott ki, különösen Kínában, ahol sokan úgy vélték, hogy ha a hatóságok korábban reagálnak a figyelmeztetésekre, talán mérsékelni lehetett volna a járvány súlyosságát (Honigsbaum, 2021). Xu Zhangrun (2020) professzor megállapítja, hogy Hszi Csi-ping „és cselszövői (...) vidáman mulatoztak, miközben a járvány megfékezésére kínálkozó legjobb lehetőség kapuja becsapódott az ábrázatuk előtt”. Az idézet jól szemlélteti, hogy az azonnali reakció elmaradása a vírusra mekkora kárt okozott a világban, az elkövetkező években, melyből hazánk sem kivétel.

3.3 COVID-19 alatt hozott, állami intézkedések Magyarországon

Hazánkban a COVID-19 vírus megjelenése 2020 március 4-ére tehető, amikor is kettő Magyarországon tanuló iráni állampolgárnál először mutatták ki a vírust (Skorka, 2020). Ezt követően a magyar kormány egy sor intézkedést vezetett be a járvány megfékezése végett. Az alábbiakban ezeket a járványügyi intézkedéseket mutatom be, és csoportosítom őket a foucault-i tipológia szerint, hogy az adott intézkedés parancsuralmi, felügyeleti vagy biopolitikai hatalmi logikának felel-e meg. Emellett arra teszek kísérletet, hogy bemutassam, hogy a különböző hatalmi formák nem különülnek el élesen, hanem sok esetben együtt, egyidejűleg érvényesülnek, és kölcsönhatásban állnak egymással. Az alábbiakban, a foucault-i tipológia bemutatásán túl amellet érvelek, hogy a járvány legyőzése szempontjából a biopolitikai hatalom a meghatározó, és a többi hatalmi forma a biohatalomnak van alárendelve a járvány legyőzése érdekében. A Foucault-i fogalmakat nem a történeti folyamat részeként, hanem Foucault gondolkodásának változásaként, azaz hangsúlyeltolódásokként kezelem. Ebben az értelemben a hatalom különféle aspektusai kerülnek előtérbe a gondolkodásában.

3.3.1 Rendkívüli jogrend

A 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet bevezette Magyarországon a rendkívüli jogrendet, mely kihirdette a járványügyi vészhelyzetet.

A rendelet a COVID-19 elleni védekezéshez szükséges jogi alapokat biztosította, és megerősítette a kormány hatáskörét a rendkívüli jogrend keretében hozott intézkedések végrehajtására. Lehetővé vált a rendelettel való kormányzás, valamint a korlátozó intézkedések gyors és hatékony bevezetése, melyek kényszerítő jelleggel történtek: ezekhez gyakran társultak szankciók, bírságok, illetve büntetések azok számára, akik nem tartották be a szabályokat.

A rendkívüli jogrend bevezetése parancsuralmi logikának tekinthető, mivel egy centralizált, központi hatalom gyakorolta az irányítást. A rendelet lehetővé tette, hogy a kormány olyan korlátozó intézkedéseket hozzon, mely az alapvető emberi szabadságjogokat korlátozták. Ez összefügg Hojme (2022) állításával, miszerint a lakosság egészségének védelmét az egyéni szabadságok rovására helyezték előtérbe.

Túl a parancsuralmi logikán, megjelenik azonban a biopolitika is. A magyar kormány úgy kommunikálta ezt, hogy „kiemelt célunk, hogy az emberéleteket megvédjük, ehhez azonban gyors döntésekre van szükség. A veszélyhelyzet alatti rendkívüli jogrend megteremti ennek az alapjait” (Kormany.hu, 2020). A rendkívüli jogrend meghosszabbításáról Orbán Viktor úgy nyilatkozott, hogy „gyors döntésekre van szükség, mivel a járvány is gyors ütemben terjed, nincs idő arra, hogy két hétig tárgyaljunk egy-egy törvényjavaslatot”, ebből a nyilatkozatból is az olvasható ki, hogy a kormány a rendkívüli jogrendet az emberi életek megmentése érdekében gyakorolta, mely a biopolitikát tükrözi.

Magyarországon a rendkívüli jogrend bevezetése és annak többszöri meghosszabbítása Agamben (2023 [1998]) biopolitikai kritikájának egy fontos aspektusa. A kormányzat a járványra hivatkozva számos olyan döntést hozott, amely a hatalom koncentrációjának eszközeként értelmezhető, például a parlament megkerülésével hozott rendeletek, valamint olyan gazdasági intézkedések, mint például önkormányzati források átcsoportosítása.

Ez összhangban van Agamben azon meglátásával, hogy a kivételes állapot⁵ nem csupán a biológiai élet védelméről szól, hanem a hatalmi struktúrák újrendezéséről is.

3.3.2 Lezárások

Magyarországon nem vezettek be lokális lezárásokat, mint például Kínában vagy Olaszországban, ahol egész városokat, településeket zártak le, azonban a kormány egy sor korlátozó intézkedést hozott, mellyel alapjaiban korlátozták az emberek szabadságjogait. Ezeket, mindössze 19 igazolt COVID-os betegnél vezették be 2020 március 16-án (Borbáth és mtsai, 2021).

A 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet hatására célzottan csökkentették a társadalmi érintkezéseket, az élet több területén is.

Az éttermek, kávézók és egyéb vendéglátóhelyek nyitva tartását korlátozták, azok csak elvitelre vagy házhoz szállításra szolgálhattak ki.

Betiltották a rendezvényeket, ideértve a kulturális (zenés és táncos rendezvények, valamint előadóművészet mint színház, mozi, múzeum), sport- és más eseményeket. A korlátozás minden olyan rendezvényre vonatkozott, amelyeken jelentős számú ember gyűlhetett össze, így a sportrendezvények nézők nélkül, valamint a vallási közösség szertartása, a polgári házasságkötés és a temetés nem minősültek rendezvénynek, ezeket szabadon meg lehetett tartani.

A nem létfontosságú üzletek és szolgáltatások, például szórakozóhelyek bezártak, amíg az élelmiszerboltok, gyógyszertárak, drogériák és egyéb alapvető fontosságú üzletek továbbra is nyitva tarthattak.

Az iskolákban és egyetemeken felfüggesztették a hagyományos oktatást, és áttértek a távoktatásra, hogy megszüntessék a diákok egymás közti, és tanárokkal való személyes érintkezését (ugyanígy a tanárok egymás közti és a diákokkal való érintkezését).

⁵ „A szuverén hatalom Agamben szerint a politikai rend – amely a pusztán emberi élet kizárásán alapul – termelésével hozza létre önmagát. Mindezt a szuverén hatalom a kivételes állapot elrendelésével éri el, amely a jog felfüggesztését, valamint az emberektől való visszavonását jelenti, s amelyben az embereket megfosztják jogi státuszuktól, és a szuverén hatalomhoz képest egy kiszolgáltatott, jog nélküli helyzetbe kerülnek, amelyben pusztán életük minden szegmense a hatalomtól függ” (Antal, 2019, p.35)

Puggioni (2022) szerint az illiberális intézkedések mögött az a szándék állt, hogy hosszabb távon megőrizzék az állampolgárok szabadságát és életét, hiszen a járvány terjedésének megfékezésével lehetőség nyílt a szabadság fokozatos helyreállítására. Vele ellentétben, Joseph (2024) azt állítja, hogy a COVID-19-re adott válaszok nem csupán a közegészségügyi válság kezelését szolgálták, hanem hozzájárultak a hatalom újraszerveződéséhez, az állam hatalmi struktúráinak megerősödéséhez és az autoritás megerősítéséhez is. Továbbá, Joseph (2024) arra is felhívja a figyelmet a rendkívüli intézkedések gyakran az állampolgári jogok rovására valósultak meg.

Joseph (2024) állításaival összhangban, a lezárások, mint intézkedés a foucault-i hatalmi típusok közül a parancsuralmi hatalomként feleltethető meg, melynek a lényege, hogy a hatalom egyoldalúan, demokratikus ellenőrzés vagy társadalmi részvétel nélkül rendeli el a különböző lezárásokat, melyhez szigorú szankciókkal és korlátozásokkal kényszerít ki engedelmességet.

Bár a rendelet korlátozó intézkedéseket vezetett be, a céljuk a járvány terjedésének lassítása és az egészségügyi rendszer túlterhelésének megelőzése volt. Az intézkedések ezek alapján a parancsuralmi és a biopolitikai hatalom metszéspontjaként is értelmezhetőek, mert a lezárások a biopolitika elemeit is tartalmazzák, hiszen az állam a közösség védelmére hivatkozva igazolja ezeket az intézkedéseket. Ha sikerrel jártak, ezek az intézkedések hozzájárulhattak ahhoz, hogy később a szigorú korlátozásokat enyhíteni lehessen, és az emberek visszanyerjék mozgási és gyülekezési szabadságukat.

Ezért úgy gondolom, hogy a parancsuralmi hatalom megjelenése a lezárásokban biopolitikai célokat szolgáltak, hiszen a különböző intézmények bezárásával minimalizálták az emberek egymás közti érintkezését, ezáltal is lassítva a vírus terjedését. A biopolitikának, a parancsuralmi hatalommal szemben nincsen kényszerítő jellege, nem büntet vagy szankcionál (közvetlenül), ezért is volt a járvány megfékezésében fontos szerepe a parancsuralomnak, azonban a tiltások hátterében a vírus (megfékezése) állt, ezáltal a biopolitikának segített. A biopolitikai célok a kormány kommunikációjában is tetten érhetőek, Gulyás Gergely a COVID-19 Európában való gyorsuló terjedésére hivatkozik, mikor azt mondja, hogy „az eddigieknél is nagyobb szigorral kell betartatni a korlátozó szabályokat” (Kormany.hu, 2020).

Ehhez szervesen kapcsolódik az a nyilatkozata is, hogy „komoly felelősség terheli az intézmények, üzletek és sportklubok tulajdonosait, ahol nem tudják betartatni a szabályokat, azokat a boltokat, stadionokat be fogjuk zárni” (Kormany.hu, 2020). Az alábbi idézetek jól szemléltetik, hogy a parancsuralmi logika hogyan „segíti ki” a biopolitikát.

3.3.3 Gyülekezési tilalom

„Minden gyülekezés tilos”, olvasható a 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendeletben. A gyülekezési tilalom parancsuralmi hatalomnak felel meg, mivel közvetlenül és kényszerítő jelleggel korlátozza az alapvető szabadságjogokat.

Joseph (2024) azt hangsúlyozza, hogy a járvány kezelésére alkalmazott intézkedések során megfigyelhető az autoriter jellegű kormányzati eszközök térnyerése. Ez a gyülekezési tilalomra is igaz lehet, mivel jogi kényszeren, kötelező érvényű tiltáson alapult az intézkedés, mely szankciókat vont maga után, ha megszegték.

Ugyanakkor úgy gondolom, hogy az intézkedés nem minden esetben tekinthető kizárólag parancsuralmi hatalom megnyilvánulásnak. Ha átlátható jogállami keretek között és ideiglenes jelleggel alkalmazzák, inkább a biopolitikai logika részeként értelmezhető, amely a lakosság egészségének védelmét helyezi előtérbe. Ezt támasztja alá a kormány kommunikációja is, miszerint a gyülekezés elkerülése „a még be nem oltott állampolgárok védelmét szolgálja” (Kormany.hu, 2021).

3.3.4 Határzár

Magyarország 2020 márciusában lezárta határait, és kiterjedt utazási tilalmat vezetett be a COVID-19 járvány terjedésének megelőzésére. Amikor az országban kevesebb mint húsz fertőzés volt, az Iránba és Olaszországba irányuló és onnan érkező repülőjáratok törlésre kerültek, és mire a fertőzöttek száma harminckilencre emelkedett, már csak a magyar állampolgárok léphettek be Magyarországra légi vagy szárazföldi határátkelőhelyeken (Borbáth és mtsai, 2021).

Borbáth és mtsai (2021) bemutatják, hogy a magyar kormány 2020 nyarán fokozatosan megnyitotta az ország határait, így külföldiek ismét bejöhettek Magyarországra, azonban az érkezőknek kötelezően karanténba kellett vonulniuk.

Az enyhítések azonban rövid életűek voltak, mivel „2020 augusztusának végén Orbán Viktor miniszterelnök bejelentette, hogy szeptember 1-től ismét lezárják a határokat a külföldiek előtt, és a külföldről érkező magyar állampolgároknak karanténba kell vonulniuk, bár a külföldi futballszurkolók mentességet kaptak” (Borbáth és mtsai, 2021, p.416).

Foucault felügyeleti hatalom fogalmát alapul véve a határzár az állam részéről az egyének mozgásának korlátozását és felügyeletét, megfigyelését szolgálta, mely egyszerre korlátozta az emberek mozgásszabadságát, valamint azt, hogy ki milyen feltételek mellett léphet be az országba.

Az intézkedés célja azonban túlmutat a pusztá parancsuralmon, hiszen a határzár elrendelésével a magyar kormány a külföldről érkező potenciális fertőző betegek Magyarországra való érkezését korlátozta, illetve tiltotta be, mellyel minimalizálta a fertőzés terjedését. Úgy gondolom, hogy ezáltal megjelenik a biopolitikai hatalom gyakorlása is, hiszen a határzár elrendelésével a fertőzés terjedésének egy lehetséges módját teljesen elzárták a beutazási tilalommal, valamint a kötelező karanténnal. Puggioni (2022) amellett érvel, hogy nem a fegyelmezési gyakorlatokra vagy a bezártság terei megteremtésére összpontosítottak az EU országai a pandémia alatt, hanem az információgyűjtésre, azzal a céllal, hogy megállítsák a járványt. Ezzel összhangban, a határzár elrendelése a népesség egészségének védelmét szolgálja, mely a biopolitika logikáját tükrözi.

A külföldi futballszurkolók mentessége továbbá rámutat arra, amire Hojme (2022) is felhívja a figyelmet, hogy a járvány alatt a kormányok célja a gazdaság és az egészség közötti egyensúly fenntartása volt, mivel azok az országok, amelyek a járványból jobb állapotban kerülnek ki, nagyobb eséllyel lesznek sikeresek a jövőben. Foucault (1996 [1976],) összekapcsolta a biopolitika a kapitalizmussal, ami szerintem teljesen összhangban áll a külföldi futballszurkolók mentességével, hiszen az állam a határzár elrendelését gazdasági célok érdekében (is) tette.

3.3.5 Karantén

„Azt, aki meghatározott fertőző betegségben szenvedő személlyel érintkezett és feltehetően maga is a betegség lappangási szakában van, az egészségügyi államigazgatási szerv a miniszter rendeletében meghatározott fertőző betegségek esetén járványügyi megfigyelés vagy járványügyi zárlat alá helyezi”, olvasható a 1997. évi CLIV. törvény 65. paragrafusában.

Michel Foucault, a *Felügyelet és Büntetés* című művében úgy jellemzi a pestis kitörésekor fogantatosított intézkedéseket, hogy „mindenkit a helyéhez szögeznek (...) aki elmozdul, fertőzéssel vagy büntetéssel az életét kockáztatja” (Foucault, 1990 [1975], p. 268).

A törvény és Foucault gondolata is arra utal, hogy a járványok kezelése során a közösség védelme érdekében szükséges intézkedések (mint a karantén) középpontba helyezik a közegészségügyet, még akkor is, ha ez az egyéni szabadság korlátozásával jár. Ezzel ellentétbe hozható Puggioni (2022) állítása, aki szerint a járvány alatt több illiberális intézkedést vezettek be, az alapvető kormányzati racionalitás mégis a szabadság megőrzésére és a szabadságon keresztüli kormányzásra irányult. Ez a kontraszt rámutat a járványkezelés paradox helyzeteire, ahol a szabadság és a közegészségügy védelme közötti egyensúly megteremtése komoly kihívást jelentett.

Foucault idézete, hogy „mindenkit a helyéhez szögeznek” nem feleltethető meg teljes mértékben a COVID-19 járvány esetében, ugyanis a fertőzötteket, akik velük közvetlen kapcsolatba kerültek, valamint a beutazókat helyezték karanténba elsősorban, lokális lezárások Magyarországon nem voltak. Helyette, több olyan intézkedést is hoztak, amely az egész országra vonatkozott, mint az este 8 utáni kijárási tilalom, az üzletek/iskolák bezárása, rendezvények korlátozása és/vagy betiltása.

A karantén célja a járvány terjedésének megfékezése úgy, hogy a fertőzötteket és a lehetséges fertőzöttöket izolálják a társadalomtól. Ahogy a 1997. évi CLIV. törvény 67. § (1) kimondja, „A járványügyi zárlat szigorított, speciális követelményeken alapuló megfigyelés, illetve elkülönítés” így a karantént szigorúan vették a COVID-19 járvány alatt. Magyarországon a rendőrség személyesen, vagy elektronikus úton ellenőrizte, hogy az emberek betartják-e a karantént (Skorka, 2020).

Michel Foucault elméletei felől megközelítve, a COVID-19 járvány alatt hozott karantén, mint intézkedés a felügyeleti hatalom típusának felel meg, ahogy Foucault is mondja, „a fegyelem olykor megköveteli az elzárást” (Foucault, 1990 [1975], p.193). A felügyeleti hatalom, Foucault (1990 [1975]) szerint több részből is áll, melynek elemei a felosztás, és a tevékenységek ellenőrzése. Ezek mind megvalósultak a COVID-19 pandémia alatt, hiszen a karantén elrendelésével az emberek elzárták egymástól, helyhez kötötték őket, valamint a rendőrségi ellenőrzés, ahogy Skorka (2020) bemutatja, az elzártak mindennapjainak ellenőrzését volt hivatott szolgálni.

Azonban én úgy gondolom, hogy a foucault-i hatalmi viszonyoknak vannak közös metszéspontjai, ezek kapcsolódhatnak egymáshoz, átfedhetik egymást, ezért a karantént a biohatalommal is összefüggésbe hozom, Lemke (2011) álláspontja alapján, aki szerint a karanténintézkedések egy járvány alatt a társadalom egészségének és a populáció védelmének érdekében történik, ezért biopolitikai hatalomként is felfogható.

Ebben az esetben a hatalom nem csak az egyének viselkedésének szabályozására korlátozódik, hanem a populáció egészének biológiai jólétét célozza meg, a fő cél a járvány megszüntetése. Így, a karantén elrendelésének célja, hogy a népesség egészségét „megőrizze”, ahogy Foucault fogalmaz a Collège de France-on, a halálozások arányának befolyásolása a biopolitikai hatalom egyik fő célja, mellyel az ember, mint faj biológiai folyamatait szabályozza (Foucault, 2020 [1976]).

3.3.6 Digitális kontaktkutatás

A vírus terjedésének megakadályozásának technológiai modern eszköze a digitális megfigyelés, kontaktkutatás. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem honlapján (is) olvasható 2020 szeptemberi cikkben⁶ a VírusRadar használatára hívják fel az emberek figyelmét, melynek a koncepciója, hogy „a járványügyi hatóság egy felhasználóról megállapítja, hogy fertőzött, az adott személy az alkalmazás segítségével beküldi egy központi szerverre a készülékében az elmúlt két hét során eltárolt találkozásokat. A kontaktokat az illetékes járványügyi szakemberek egy ügykezelői felületen keresztül feldolgozzák, a beazonosított kontaktszemélyek a kinyert telefonszámokon keresztül kapnak értesítést teendőikről” (ELTE, 2020).

Ez a fajta megfigyelés megfeleltethető Foucault felügyeleti hatalmának, hiszen az applikáció felhasználói folyamatosan megfigyelés alatt álltak, mely Foucault (1990 [1975]) panoptikusság alapeleme. A VírusRadar által alkalmazott megfigyelési mechanizmus újraértelmezi a panoptikus megfigyelést, hiszen a digitális technológiák révén a megfigyelés decentralizáltabbá és algoritmikusabbá vált. Bár a felhasználók tudják, hogy az adataikat gyűjtik, az adatfeldolgozás és felhasználás átláthatósága kevésbé érzékelhető számukra, ami egy újfajta hatalmi viszonyt teremt.

⁶ Lásd: <https://www.elte.hu/content/virusradar-mobilalkalmazas.t.21894>

A VírusRadar példázza, hogy a felügyeleti hatalom eszközei miként fonódnak össze a biopolitikai logikával. Bár az applikáció felhasználóinak megfigyelése klasszikusan a felügyeleti hatalom körébe tartozik, végső célja a populáció egészségének védelme, amely egyértelműen a biopolitikai célok közé sorolható. Az adatgyűjtés és megfigyelés a közegészség védelmének érdekében történt, így az eszköz a felügyeleti, míg a cél a biopolitikai logikát követi.

3.3.7 Kijárási korlátozás

A 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelettel életbe lépett a kijárási korlátozás, a lakosságot megtiltotta a közterületeken való csoportosulástól, így az emberek a lakóhelyüket, tartózkodási helyüket, magánlakásukat csak alapos indok esetén hagyhatták el, mint például munkavégzés, egészségügyi szolgáltatások igénybevétele, az élelmiszerek és egyéb alapvető szükségletek beszerzése, a háziállatok sétáltatása, illetve a gyermekek kísérése.

Emellett, az idősek védelme érdekében külön vásárlási időszávot vezettek be. Reggel 9 és 12 óra között csak ők tartózkodhattak az élelmiszerboltokban, drogériákban és gyógyszertárakban, hogy csökkentsék a fiatalabbakkal való érintkezés kockázatát.

A kijárási korlátozás a felügyeleti hatalom egyik megnyilvánulása, mivel az intézkedés célja az egyének mozgásának és viselkedésének szabályozása. Foucault szerint „kerülni kell a csoportokra szakadást; fel kell számolni a kollektív képződményeket; meg kell vizsgálni a zavaros, feltűnő vagy bujkáló tömegességet” (Foucault, 1990 [1975], p.195). Az idézet jól szemlélteti hogyan jelent meg a felügyeleti hatalom a kijárási korlátozások során: az intézkedések a tömeges jelenlét minimalizálását szolgálták.

A felügyeleti hatalom mellett azonban megjelenik a biopolitikai hatalom is, hiszen az emberi érintkezések korlátozásával a vírus terjedésének megfékezése volt a cél, ahogy Lemke (2011) bemutatja, a biopolitikai intézkedések kollektív célokat szolgálnak, amelyek az egészség és a biztonság fenntartására egyaránt irányulnak. Így felügyeleti hatalom alárendelődött a biopolitikai hatalomnak, hiszen a csoportosulások felszámolása mögött a járvány megállítása állt.

3.3.8 Kötelező távolságtartás

A 71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet előírta, hogy „mindenki köteles más emberekkel a szociális érintkezést – a közös háztartásban élők kivételével – a lehető legkisebb mértékűre korlátozni, és a másik embertől lehetőség szerint legalább 1,5 méter távolságot tartani”. A kötelező távolságtartás egy biopolitikai kontrollmechanizmus, mellyel a vírus terjedését kívánta a kormány megállítani azzal, hogy előírta a személyek közötti minimum 1,5 méteres távolság betartását többek között a közterületeken, boltokban, valamint a tömegközlekedési eszközökön.

A kötelező távolságtartás betartásának megértése érdekében fontos Foucault kormányozhatóság⁷ fogalmát behozni. Foucault szerint a kormányozhatóság tanulmányozása segít, hogy „kezeljük az állam és a népesség problémáját” (Foucault, 2004, p.116). Foucault szerint a hatalom fokozatosan átalakul, és a társadalmi élet minden területére kiterjed (Foucault, 2004). A kormányzás nem pusztán politikai uralom, hanem olyan módszerek, eljárások és technikák összessége, amelyek segítségével a hatalom gyakorlása lehetővé válik (Foucault, 2004). Ezek a módszerek közé tartoznak a statisztikák, gazdasági szabályozások, társadalompolitikai intézkedések és különféle diszciplináris eljárások (Foucault 2004; 2020 [1976]).

Foucault elméletét tovább gondolva, Walters (2012) a kormányozhatóság fogalom három aspektusát különíti el. Az egyik arra a módokra utal, amelyek révén az egyének és csoportok alakítják egymás viselkedését; a másik a kormányzás művészetének történetére; végül pedig a harmadik a kormányzás liberális művészetére (Walters, 2012).

Összességében Foucault kormányozhatóság fogalma a hatalomgyakorlás olyan formájára utal, amely a kormányzás racionalitásán és technikáin keresztül szabályozza a népesség viselkedését, életfeltételeit és társadalmi folyamatait. Ezek alapján a kötelező távolságtartás betartása nem a rendeleti szabályozásban, hanem a lakosság egymásra gyakorolt viselkedésében érhető tetten. Akkor tartják be az emberek a 1,5 méteres távolságot, ha ezt a többi ember is megteszi. Joseph (2024) ezt úgy interpretálja, mint a hatalomgyakorlás olyan formájának a megjelenése, mely célja a társadalom belső irányítása és az egyének önszabályozása.

⁷ Foucault a Collège de France-on 1977-78 között tartott előadásaiban vezeti be a kormányozhatóság fogalmát, a mű, amiben ez olvasható, a *Security, Territory, Population* 2004-ben, posztumusz jelent meg

Ez összhangban áll Roberto Speranza, Olaszország egykori egészségügyi minisztere állításával, hogy a COVID-19 elleni küzdelemben a körütekintés és az egyéni felelősség a legfontosabb, mivel a járvány legyőzését nem kormányzati intézkedések biztosítják, hanem az egyének viselkedése lesz meghatározó (Puggioni, 2022).

3.3.9 Maszkviselés

A 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet bevezette a kötelező maszkviselést, úgy, hogy a viselő orrát és a száját is eltakarja. A maszk viselése több területen is kötelezővé vált, mint például a tömegközlekedési eszközökön, az üzletekben és bevásárlóközpontokban, az egészségügyi és szociális intézményekben, valamint olyan helyeken, ahol sok ember gyűlhet össze zárt térben, például mozikban, színházakban és szórakozóhelyeken, ott szintén előírták a maszkviselést.

Ez az intézkedés jól példázza a biopolitikát, ugyanis a kötelezővé tétel háttérében a népesség egészségének megőrzése, valamint a vírus terjedésének megállítása állt. Emellett, a maszkviselés a társadalmi felelősségvállalás jelképévé is vált, hiszen az egyéni felelősségvállalás egy vírus legyőzése érdekében egy kritikus pont, így az egyének viselkedése különösen fontossá vált a pandémia alatt, mely összhangba hozható Puggioni (2022) elképzelésével, aki szerint a járvány megállításában ez azt jelentette, hogy a kormányok célja nem közvetlen parancsolás vagy fegyelmezés volt, hanem a szabad alanyok magatartásának irányítása a kialakított szabályrendszeren belül, mely szintén a kormányozhatóság fogalmán keresztül érhető tetten.

3.3.10 Oltás

A kormány kommunikációjába visszatérő „elem”, hogy az oltásra/vakcinára úgy hivatkoznak, mint a vírus elleni „egyetlen” megoldásra. Gulyás Gergely úgy nyilatkozott 2020 novemberében, hogy „a kormánynak (...) az a kötelessége, hogy minden olyan oltóanyagot próbáljon beszerezni, ami korábban eljuthat Magyarországra és túl van a harmadik tesztfázison, alkalmas a védekezésre, mert ezzel emberéleteket menthetünk meg” (Kormany.hu, 2020), Sziijártó Péter szerint pedig „mára mindenki számára világossá vált, hogy a legjobb, legbiztosabb megoldást a világjárványban a vakcina, az oltóanyag adja. Ezért a kormány minden erőfeszítést megtesz annak érdekében, hogy a lehető legtöbb forrásból, a lehető legjobb és legbiztosabb minőségű, leghatékonyabb és leggyorsabban elérhető vakcinát biztosítsuk a magyar emberek számára” (Kormany.hu, 2020).

Az alábbi idézetek jól mutatják, hogy a kormány hivatalos kommunikációjában a vakcinára, mint „szimbolikus megváltásra” hivatkozik, mely a biopolitika klasszikus példája, amely társadalom egészségének biztosítását célozza, és a hivatalos kommunikációja a kormánynak is ezt célozta meg, hogy a magyar emberek életének védelmére hivatkozik.

Bár az COVID-19 elleni oltás nem volt kötelező, az emberek szabadon dönthettek, hogy beoltják-e magukat vagy sem, ez a 449/2021. (VII. 29.) Korm. rendelettel megváltozott, ahol is előírták az egészségügyben dolgozók oltáskötelezettségét, valamint a munkáltatók számára lehetővé tették, hogy kötelezhessék az oltásra a dolgozókat, emellett intézkedéseket hozhatnak a nem oltottak foglalkoztatásának feltételeiről, például munkakörök átsorolásáról vagy a munkavégzés felfüggesztéséről. [Ez ellentétben áll Orbán Viktor 2020 novemberi nyilatkozatával szemben, miszerint „az oltás nem lesz kötelező” (Kormany.hu, 2020)] Az oltási kötelezettséggel összhangban állítja Joseph (2024), hogy a járványkezelés során alkalmazott intézkedések célja nem csupán a szabályok betartatása volt, hanem a társadalom bizonyos viselkedési normáinak kialakítása is. Ezzel szemben Puggioni (2022) úgy véli, hogy az intézkedések háttérben nem az állampolgárok engedelmes, irányítható testekké alakítása volt jelen, hanem a vírus terjedésének megfékezése a szabadság és felelősség alapelvein keresztül.

A két eltérő megközelítés rávilágít a járványkezelés összetettségére: míg az állam közegészségügyi célok elérésére törekedett, egyúttal társadalmi normákat is formált, és ezek a hatalmi technikák Foucault kormányozhatóság fogalmával értelmezhetők, amelyben az állampolgári felelősségre nevelés is megjelenik, nem csupán a közvetlen kényszer.

3.4 Következtetések

A COVID-19 járvány alatt hozott állami intézkedések foucault-i elemzése rávilágít arra, hogy egyes intézkedések jól megfeleltethetőek a Foucault által alkalmazott hatalmi tipológiáknak, mint például a parancsuralmi hatalom, amely a lezárásokban nyilvánul meg, a felügyeleti hatalom, melyet a karantén jelképez, valamint a biopolitikai hatalom, melyet az oltás képvisel. Az alkalmazott kategorizálás célja az volt, hogy a kormány intézkedéseinek eltérő jellegét jobban érhetővé tegyem.

Úgy gondolom, hogy a hatalmi technikák nem önállóan működnek, hanem kölcsönösen egymásra támaszkodnak, ahogy Foucault fogalmaz, a biopolitika „nem zárja ki a fegyelmező technológiát, hanem összekapcsolódik vele, integrálja azt, bizonyos mértékig módosítja, és mindenekelőtt használja, mintegy beszivároghat, beágyazódva a meglévő fegyelmezési technikákba” (Foucault, 2020 [1976], p.242). Az államapparátusok együttesen alkalmazzák ezeket a hatalmi formákat, de a járvány leküzdése miatt a biopolitika vált elsődlegessé. A biopolitikai intézkedések, mint az oltási kampányok a közegészség védelmét célozták, míg a parancsuralmi és felügyeleti intézkedések, mint például a lezárások és a karanténok, ezen cél elérését támogatták.

Érvelésem alátámasztásához a 2020. évi XII. törvényre hivatkozom, amiben az áll, hogy a „Kormány a veszélyhelyzetben (...) az állampolgárok élet-, egészség-, személyi-, vagyon- és jogbiztonságának, valamint a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása érdekében rendeletével egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat”, melynek a célja a „humánjárvány megelőzése, kezelése, felszámolása, továbbá káros hatásainak megelőzése, illetve elhárítása”. Ezek alapján a kormány az emberek életét helyezte előtérbe, valamint a cél a járvány megállítása volt, melyhez parancsuralmi, valamint felügyeleti eszközöket alkalmaztak. Ebből következik, hogy a parancsuralmi és a felügyeleti hatalom alá lett rendelve a biopolitikának. Ezt támasztja alá Orbán Viktor Facebookon elmondott bejelentése a korlátozó intézkedések meghozatalánál, miszerint az egészségügyi dolgozók „is emberek, és számuk véges”, és „ha ilyen ütemben nő a fertőzöttek száma, (...) nem tudnak megbirkózni a rájuk helyeződő teherrel”, „ezért ezt a terhet, a megbetegedések számát csökkentenünk kell (...) ezért a járvány terjedését korlátozó intézkedéseket kell bevezetni” (Népszava, 2020).

A biopolitika, mint elsődleges hatalmi logikának való alárendelődés továbbá tetten érhető a kormány rendeleteiben, valamint hivatalos nyilatkozatokban, diskurzusokban is. A járványhelyzet súlyosbodása végett hozott szigorúbb intézkedések indoklása mögött egyértelműen a járvány megfékezése állt, vagyis a biopolitikai logika, azonban, hogy ez megvalósulhasson, alárendelődött a parancsuralmi hatalom, hiszen „az az állampolgár, aki (...) a szabályokat megszegi, szabálysértést valósít meg” (Kormany.hu, 2020), valamint ha „az üzemeltető, aki nem tesz meg mindent a szabályozás betartására (azaz nem hívja fel a szabályszegőt a jogellenes magatartás megszüntetésére és kísérli meg kivezetni) akár az üzlet, szórakozóhely, étterem bezárásával is sújtható” (Kormany.hu, 2020).

Ezek alapján, a parancsuralmi logika által megtestesített szankcionálás, tiltás a biopolitikát segítette. Emellett, Orbán Viktor úgy nyilatkozott, hogy „senkiről sem akarunk lemondani, nekünk minden élet számít, az időseké is, a tisztességes egészségügyi ellátás fenntarthatóságáért kellett meghozni olyan szabályokat, mint a kijárási tilalom” (Kormany.hu, 2020). Ez utóbbi idézet jól szemlélteti, hogy a felügyeleti hatalom (is) mintegy kisegítő hatalmi mechanizmusként működött.

Emellett, a biopolitikai hatalom kiterjesztése mellett is érvelek, Thomas Lemkére (2011) hivatkozva, aki kiterjeszti Michel Foucault biopolitikai koncepcióját, így például, a Foucault felügyeleti hatalomként azonosított karanténintézkedését is biopolitikai hatalom megnyilvánulásának tekinti. Ha Lemke elméletét figyelembe vesszük, akkor az egyes hatalmi formák egymásba alakulásáról, konvertálásáról is beszélhetünk, mint Pierre Bourdieu-nél (1997) a különböző tőkék esetében.

Végül, Foucault kormányozhatóság fogalma a biopolitika szempontjából kulcsfontosságú, mert rávilágít arra, hogyan alakítja az állam a hatalmat nemcsak törvényekkel és kényszerrel, hanem az emberek viselkedésének irányításával. Ez a fogalom segít megérteni, hogy a modern hatalom célja a népesség életének szabályozása és optimalizálása, miközben az egyének és közösségek saját magukat is kormányozzák (Foucault, 2008⁸; Walters, 2012).

Összességében a COVID-19 járvány alatt a biopolitika irányadó szerepe világosan megmutatja, hogy az állami hatalom dinamikusan alkalmazza a különböző hatalmi formákat, hogy reagáljon a sürgős egészségügyi kihívásokra, és ezek közül a biopolitika az irányadó hatalmi logika. Ha figyelembe vesszük Thomas Lemke biopolitikai koncepcióját, akkor egy kiterjedtebb biohatalomról beszélhetünk, mint Foucault esetében.

4. Módszertan

Az alábbiakban, - az elméleti keretrendszer kiegészítéseként- a kvantitatív módszertannal folytatom a dolgozatomat. A kutatás ezen részéhez az ISSP 2021-es *ZA8000 International Social Survey Programme: Health and Health Care II* adatbázisának magyar adatait használtam fel, melynek a magyarországi adatfelvétele 2021 április 24-május 3 között zajlott.

⁸ Foucault-nál, a Collège de France-on 1978-79 között tartott előadásaiban a biopolitika az élet feletti kormányzásként jelenik meg, a mű, amiben ez olvasható, a *The Birth of Biopolitics* 2004-ben, posztumusz jelent meg

A kutatásom ezen szakaszához az elméleti részben kidolgozott hatalmi tipológiák szolgálnak kiindulópontként, a konceptualizációt erre alapozom. Most a (nem) biopolitikai kormányzati intézkedések társadalmi megítélését és elfogadottságát vizsgálom kvantitatív adatelemzéssel.

Először egyesével, külön-külön vizsgálom az egyes változókat, hogy részletesebb eredményeket kapjak az egyes intézkedések elfogadásáról. A leíró statisztika mellett a célom, hogy szocio-demográfia változók (nem, korcsoport, legmagasabb iskolai végzettség, valamint ellenzéki/kormánypárti szavazó) mentén vizsgáljam az intézkedések megítélését a magyar társadalom körében. A pontosság érdekében független mintás T-próbát, valamint egyutas variancia-analízist (ANOVA) fogok alkalmazni, hogy a csoportok közti különbséget statisztikai bizonyítékkal is alá tudjam támasztani, valamint ahol különbség található, ott error-barral adatvizualizálom az eredményeket.

Végül pedig, lineáris regressziós modellt építek, melyeknél azt vizsgálom, hogy mi befolyásolta a nem biopolitikai/biopolitikai kormányzati intézkedések elfogadottságát a magyar társadalom körében. Itt is célom az adatvizualizáció, forest-plotokat készítek minden regressziós modellhez.

4.1 Szakirodalmi áttekintés

A statisztikai elemzések megkezdése előtt fontosnak tartom, hogy a majd felhasználandó változók elméleti háttérét bemutassam, hogy miért ezeket használom, és hogy más kutatások mire jutottak.

Az állam feladata – ahogyan Haryanto (2021) is bemutatja –, hogy megvédje állampolgárai életét és egészségét, mely a foucault-i biopolitika koncepció alapja. A járvány kezelésének kezdeti kudarcai, mint az intézkedések meghozatalának késlekedései bizalmatlansági ciklust indíthatnak el a kormánnyal szemben, amely hosszú távon alááshatja a későbbi intézkedések hatékonyságát. (Haryanto, 2021) A COVID-19 válság különösen rávilágított a bizalom fontosságára több dimenzió mentén is (Algan és mtsai, 2021).

Egyrészt, a tudományos közösség iránti bizalom kulcsfontosságú - például az egészségügyi szakemberekbe vagy a tudósokba vetett bizalom -, mivel a bizalom növelheti a nem gyógyszeres beavatkozások (például a maszkviselés) és az oltások elfogadottságát, valamint azok betartását⁹ (Algan és mtsai, 2021). Másrészt, a kormány iránt tanúsított bizalom is alapvető, ugyanis a járványügyi intézkedések elfogadásában és alkalmazásában a tudományos közösség iránti bizalom mellett kulcsszerepet játszik a kormányokba vetett bizalom (Algan és mtsai, 2021). A járványok történetének tanulmányozása alapján a bizalom alapvető fontosságú a sikeres védekezéshez, valamint a járványok alkalmat adhatnak a tudományos közösség és a társadalom közötti bizalom erősítésére (Algan és mtsai, 2021).

A sikeres járványkezelés a szocio-demográfiai változóktól is függ. Frederik és mtsai (2021) azt találták, hogy demográfiai tényezők - mint a nem, életkor, legmagasabb iskolai végzettség - nem mutatnak egyértelmű hatást az intézkedések támogatottságára, kivéve a politikai preferenciákat. A kormánypárti szavazók sokkal inkább támogatják a kormány válaszlépéseit a COVID-19-pandémia alatt.

4.2. Változók bemutatása¹⁰

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején vállalkozások és munkahelyek bezárására?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt vállalkozások és munkahelyek bezárására. 218-an válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 22,3%-a. Ezzel szemben, 761-en válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 77,7%-a.

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején nyilvános összejövetelek betiltására?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt nyilvános összejövetelek betiltására. 167-en válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 17%-a. Ezzel szemben, 814-en válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 83%-a.

⁹ Ez összhangban van Foucault kormányozhatóság fogalmával

¹⁰ A változókat én, recode-olással hoztam létre az elemzés és értelmezés megkönnyítése végett. Az eredeti változók értékeiért lásd: https://search.gesis.org/research_data/ZA8000?doi=10.4232/5.ZA8000.2.0.0

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a kötelező oktatás felfüggesztésére?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt a kötelező oktatás felfüggesztésére. 165-en válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 16,8%-a. Ezzel szemben, 816-an válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 83,2%-a.

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején az otthonmaradásra való felszólításra?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt az otthonmaradásra való felszólításra. 178-an válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 18%-a. Ezzel szemben, 811-en válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 82%-a.

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére. 124-en válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 12,4%-a. Ezzel szemben, 872-en válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 87,6%-a.

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a határok lezárására?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt a határok lezárására. 142-en válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 14,3%-a. Ezzel szemben, 851-en válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 85,7%-a.

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzöttek nyomon követésére. 325-en válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 33,5%-a. Ezzel szemben, 645-en válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 66,5%-a.

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején kötelezővé tenni az arcmaszka viselését?

Egy általam létrehozott, két kategóriás változó méri, hogy az emberek szerint a kormánynak van-e joga súlyos járvány alatt kötelezővé tenni az arcmaszka viselését. 163-an válaszolták azt, hogy inkább nincs joga erre a kormánynak, ez a minta 16,5%-a. Ezzel szemben, 826-an válaszolták azt, hogy a kormánynak inkább joga van ehhez, ez a minta 83,5%-a.

Kor

Létrehoztam egy kategorikus korcsoport változót, mely alapján elmondható, hogy a 18-29 évesek a minta 9,1 %-át (92 fő), a 30-44 évesek a minta 24,9%-át (251 fő), a 45-59 évesek a minta 34%-át (343) és végül a 60 éven felüliek a minta 31,9%-át adják (322 fő).

Legmagasabb iskolai végzettség

A legmagasabb iskolai végzettség változóból létrehoztam egy kategorikus változót, mely alapján a maximum általános iskolát végzetek a minta 16,4%-át (165 fő), a szakmával rendelkezők a minta 31,1%-át (313 fő), az érettségivel rendelkezők a minta 39,7%-át (400 fő), és végül a felsőfokkal rendelkezők a minta 12,9%-át adják (130 fő).

Nem

A mintában 1008 fő szerepel, ennek az 59,1%-a nő (596 fő), a 40,9%-a férfi (412 fő).

Melyik pártra szavazott a legutóbbi választáson?

Létrehoztam egy két kategóriás változót, mely azt mutatja meg, hogy a kérdezett kormánypárti vagy ellenzéki-e. A kormánypártiak 333-an vannak, ez a minta 53,9%-a, az ellenzékiek 285-en vannak, ez a minta 46,1%-a¹¹.

Orvosokban meg lehet bízni

Egy öt fokú likert skála méri az orvosokkal szembeni bizalmat. 187-en, a minta 18,7%-a teljesen egyetért ezzel, 490-en, a minta 49,1%-a egyetért ezzel, 290-en, a minta 29,1%-a semleges álláspontot képvisel (se nem ért egyet, se nem utasítja el), 23-an, a minta 2,3%-a nem ért egyet ezzel és 8-an, a minta 0,8%-a egyáltalán nem ért ezzel egyet.

¹¹ A kategorizálás bizonyos szempontokból redukzív lehet, a rendelkezésre álló adatok ezt a fajta dichotómiát tették lehetségessé

Az ország COVID-19 kezelése növelte/csökkentette az egészségügyi rendszerben való bizalmat

Egy öt fokú likert skála méri az egészségügyi rendszerben való bizalom növekedését/csökkenését a COVID-19 kezelése kapcsán. 150-en válaszolták, hogy sokat növekedett a bizalmuk, ők a minta 15,2%-át adják. 302-en válaszolták, hogy egy kicsit növekedett a bizalom, ők a minta 30,5%-át adják. 386-an semlegesek voltak, se nem nőtt se nem csökkent a bizalmuk, ők a minta 39%-át adják. A minta 11,6%-ának kicsit csökkent a bizalma, ők 115-en vannak, végül pedig a minta 3,6%-ának sokat csökkent a bizalma, ők 36-an vannak.

Az ország COVID-19 kezelése növelte/csökkentette a kormányba vetett bizalmat

Egy öt fokú likert skála méri a kormányban való bizalom növekedését/csökkenését a COVID-19 kezelése kapcsán. 90-en válaszolták, hogy sokat növekedett a bizalmuk, ők a minta 9,1%-át adják. 240-en válaszolták, hogy egy kicsit növekedett a bizalom, ők a minta 24,3%-át adják. 385-an semlegesek voltak, se nem nőtt se nem csökkent a bizalmuk, ők a minta 39%-át adják. A minta 15,3%-ának kicsit csökkent a bizalma, ők 151-en vannak, végül pedig a minta 12,3%-ának sokat csökkent a bizalma, ők 121-an vannak.

A legtöbb ember azért kapta el a COVID-19-et, mert gondatlanok voltak

Egy öt fokú likert skála méri az COVID-19-et alkapott emberekkel szembeni attitűdöt. 39-en, a minta 4%-a teljesen egyetért ezzel, 133-an, a minta 13,7%-a egyetért ezzel, 314-en, a minta 32,4%-a semleges álláspontot képvisel (se nem ért egyet, se nem utasítja el), 315-en, a minta 32,5%-a nem ért egyet ezzel és 168-an, a minta 17,3%-a egyáltalán nem ért ezzel egyet.

Internethasználat gyakorisága az elmúlt 12 hónapban, egészségügyi okokból

Egy főkomponens hoztam létre, mely az internethasználat gyakoriságát méri egészségügyi okokból, az elmúlt 12 hónapban. A főkomponens az alábbi változókból hoztam létre: az elmúlt 12 hónapban, az interneten található információk pozitív módon befolyásolták az egészségügyi viselkedésemet; segítettek megérteni egy orvost; az elmúlt 12 hónapban, az internet használatának gyakorisága a következő keresésére: információk oltásokról; információk az egészséges életmódról. A változó közel normális eloszlást követ.

4.3 Elemzés

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején vállalkozások és munkahelyek bezárása?

A 18-29 évesek 77,4%, a 30-44 évesek 72,9%-a, a 45-59 évesek 78,8%-a és a 60 éven felüliek 80,5%-a szerint az államnak inkább joga van a vállalkozások és munkahelyek bezárására súlyos járványok alatt.¹²

A maximum általános iskolát végzettek 77,2%-a, a szakmával rendelkezők 74,8 %-a, az érettségivel rendelkezők 77,9%-a és a felsőfokú végzettségűek 84,8%-a szerint az államnak inkább joga van vállalkozások és munkahelyek bezárására súlyos járványok alatt.¹³

A férfiak 78,4 %-a és a nők 77,3 % szerint az államnak inkább joga van vállalkozások és munkahelyek bezárására súlyos járványok alatt.¹⁴

A 84,1 %-a és az ellenzékiek 68,9% szerint az államnak inkább joga van vállalkozások és munkahelyek bezárására súlyos járványok alatt.¹⁵

¹² Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,201- a várható értékek megegyeznek egymással a négy életkori kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején vállalkozások és munkahelyek bezárására

¹³ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,110- a várható értékek megegyeznek egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején vállalkozások és munkahelyek bezárására

¹⁴ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,682, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között a vállalkozások és munkahelyek bezárása, mint állami jogként való megítélésében járvány idején

¹⁵ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között a vállalkozások és munkahelyek bezárása, mint állami jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (*1.ábra*)

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején nyilvános összejövetelek betiltására?

A 18-29 évesek 84,7%, a 30-44 évesek 78,1%-a, a 45-59 évesek 83,3%-a és a 60 éven felüliek 86%-a szerint az államnak inkább joga van a nyilvános összejövetelek betiltására súlyos járványok alatt.¹⁶

A maximum általános iskolát végzettek 84,5%-a, a szakmával rendelkezők 82,8%-a, az érettségivel rendelkezők 81,1%-a és a felsőfokú végzettségűek 87,2%-a szerint az államnak inkább joga van a nyilvános összejövetelek betiltására súlyos járványok alatt.¹⁷

A férfiak 81,7 %-a és a nők 83,8 % szerint az államnak inkább joga van a nyilvános összejövetelek betiltására súlyos járványok alatt.¹⁸

A kormánypártiak 88,3 %-a és az ellenzékiek 73,5% szerint az államnak inkább joga van a nyilvános összejövetelek betiltására súlyos járványok alatt.¹⁹

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a kötelező oktatás felfüggesztésére?

A 18-29 évesek 87,6%, a 30-44 évesek 78,5%-a, a 45-59 évesek 82,3%-a és a 60 éven felüliek 86,5%-a szerint az államnak inkább joga van a kötelező oktatás felfüggesztésére súlyos járványok alatt.²⁰

¹⁶ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,123- a várható értékek megegyeznek egymással a négy életkori kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány alatt nyilvános összejövetelek betiltására

¹⁷ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,379- a várható értékek megegyeznek egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány alatt a nyilvános összejövetelek betiltására

¹⁸ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,381, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között a nyilvános összejövetelek tiltása, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

¹⁹ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között a nyilvános összejövetelek tiltása, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (2. ábra)

²⁰ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,052- a várható értékek megegyeznek egymással a négy életkori kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején a kötelező oktatás felfüggesztésére

A maximum általános iskolát végzettek 84,3%-a, a szakmával rendelkezők 82,1%-a, az érettségivel rendelkezők 82%-a és a felsőfokú végzettségűek 88,1%-a szerint az államnak inkább joga van az oktatás felfüggesztésére súlyos járványok alatt.²¹

A férfiak 84,6 %-a és a nők 82,2 % szerint az államnak inkább joga van az oktatás felfüggesztésére súlyos járványok alatt.²²

A kormánypártiak 88,1 %-a és az ellenzékiek 74,2% szerint az államnak inkább joga van az oktatás felfüggesztésére súlyos járványok alatt.²³

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején az otthonmaradásra való felszólításra?

A 18-29 évesek 80%, a 30-44 évesek 77,3%-a, a 45-59 évesek 83,6%-a és a 60 éven felüliek 84,5%-a szerint az államnak inkább joga van az otthonmaradásra való felszólításra súlyos járványok alatt.²⁴

A maximum általános iskolát végzettek 81%-a, a szakmával rendelkezők 79,5 %-a, az érettségivel rendelkezők 82,3%-a és a felsőfokú végzettségűek 88,2%-a szerint az államnak inkább joga van az otthonmaradásra való felszólításra súlyos járványok alatt.²⁵

A férfiak 82,6 %-a és a nők 81,6 % szerint az államnak inkább joga van az otthonmaradásra való felszólításra súlyos járványok alatt.²⁶

²¹ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,312- a várható értékek megegyeznek egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején a kötelező oktatás felfüggesztésére

²² Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,310, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között a kötelező oktatás felfüggesztése, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

²³ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között a kötelező oktatás felfüggesztése, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (3.ábra)

²⁴ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,151- a várható értékek megegyeznek egymással a négy életkori kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején az otthonmaradásra való felszólításra

²⁵ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,125- a várható értékek megegyeznek egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, megegyezően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején az otthonmaradásra való felszólításra

²⁶ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,670, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között az otthonmaradásra való felszólításra, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

A kormánypártiak 87,5%-a és az ellenzékiek 73% szerint az államnak inkább joga van az az otthonmaradásra való felszólításra súlyos járványok alatt.²⁷

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére?

A 18-29 évesek 94,4%, a 30-44 évesek 82,3%-a, a 45-59 évesek 86,4%-a és a 60 éven felüliek 90,9%-a szerint az államnak inkább joga van a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére súlyos járványok alatt.²⁸

A maximum általános iskolát végzettek 92,6%-a, a szakmával rendelkezők 86,1 %-a, az érettségivel rendelkezők 85,7%-a és a felsőfokú végzettségűek 90,6%-a szerint az államnak inkább joga van a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére súlyos járványok alatt.²⁹

A férfiak 88,4 %-a és a nők 87 % szerint az államnak inkább joga van a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére súlyos járványok alatt.³⁰

A kormánypártiak 89,4%-a és az ellenzékiek 77,5% szerint az államnak inkább joga van a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére súlyos járványok alatt.³¹

31

²⁷ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között az otthonmaradásra való felszólításra, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (4.ábra)

²⁸ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,001- a várható értékek nem egyeznek meg egymással a négy életkori kategóriában, eltérően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére. A 18-29 évesek inkább a kormány jogának tekintik a karantén elrendelését, mint a 30-44 évesek. Ez szintén igaz a 60+ évesekre is, a 30-44 évesekkel szemben (5.ábra)

²⁹ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,038- a várható értékek nem egyeznek meg egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, eltérően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére. Bár a Welch-próba ezt bizonyítja, azonban sem a post-hoc tesztek, sem az error-barok ezt nem támasztják alá (6.ábra)

³⁰ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,520, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

³¹ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (7.ábra)

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a határok lezárására?

A 18-29 évesek 91,1%, a 30-44 évesek 80,6%-a, a 45-59 évesek 85,8%-a és a 60 éven felüliek 88%-a szerint az államnak inkább joga van a határok lezárására súlyos járványok alatt.³²

A maximum általános iskolát végzettek 87,7%-a, a szakmával rendelkezők 86,3 %-a, az érettségivel rendelkezők 83,4%-a és a felsőfokú végzettségűek 88,9%-a szerint az államnak inkább joga van a határok lezárására súlyos járványok alatt.³³

A férfiak 86,3 %-a és a nők 85,3 % szerint az államnak inkább joga van a határok lezárására súlyos járványok alatt.³⁴

A kormánypártiak 88,5%-a és az ellenzékiek 75,6% szerint az államnak inkább joga van a határok lezárására súlyos járványok alatt.³⁵

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére??

A 18-29 évesek 64%, a 30-44 évesek 63,2%-a, a 45-59 évesek 65,8%-a és a 60 éven felüliek 70,7%-a szerint az államnak inkább joga van a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére súlyos járványok alatt.³⁶

³² Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,038- a várható értékek nem egyeznek meg mással a négy életkori kategóriában, eltérően ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején a határok lezárására. Bár a Welch-próba ezt bizonyítja, azonban a post-hoc tesztek ezt nem támasztják alá (8.ábra)

³³ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,337- a várható értékek megegyeznek egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, ugyanúgy ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején a határok lezárására

³⁴ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,647, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között a határok lezárására, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

³⁵ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között a határok lezárására, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (9.ábra)

³⁶ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,255- a várható értékek megegyeznek mással a négy életkori kategóriában, ugyanúgy ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány a digitális megfigyelésre és kontaktkövetésre.

A maximum általános iskolát végzetek 66,2%-a, a szakmával rendelkezők 63,5 %-a, az érettségivel rendelkezők 68%-a és a felsőfokú végzettségűek 69,1%-a szerint az államnak inkább joga van a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére súlyos járványok alatt.³⁷

A férfiak 64,4 %-a és a nők 67,9% szerint az államnak inkább joga van a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére súlyos járványok alatt.³⁸

A kormánypártiak 77,3%-a és az ellenzékiek 60,8% szerint az államnak inkább joga van a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére súlyos járványok alatt.³⁹

Joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején kötelezővé tenni az arcmaszok viselését?

A 18-29 évesek 84,1%, a 30-44 évesek 78,5%-a, a 45-59 évesek 84,9%-a és a 60 éven felüliek 85,8%-a szerint az államnak inkább joga van kötelezővé tenni az arcmaszok viselését súlyos járványok alatt.⁴⁰

A maximum általános iskolát végzetek 86,5%-a, a szakmával rendelkezők 80,9 %-a, az érettségivel rendelkezők 82,6%-a és a felsőfokú végzettségűek 88,9%-a szerint az államnak inkább joga van kötelezővé tenni az arcmaszok viselését súlyos járványok alatt.⁴¹

³⁷ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,581- a várható értékek megegyeznek mással a négy a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, ugyanígy ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány a digitális megfigyelésre és kontaktkövetésre.

³⁸ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,252, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között a digitális megfigyelés és kontaktkövetés, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

³⁹ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a nemek között a digitális megfigyelés és kontaktkövetés, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (10.ábra)

⁴⁰ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,151- a várható értékek megegyeznek egymással a négy életkori kategóriában, ugyanúgy ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején kötelezővé tenni az arcmaszok viselését

⁴¹ Egyutas variancia-analízissel tesztelve, - melynek szignifikancia értéke 0,099- a várható értékek megegyeznek egymással a négy legmagasabb iskolai végzettség kategóriában, ugyanúgy ítélik meg, hogy a kormánynak van-e joga járvány idején kötelezővé tenni az arcmaszok viselését

A férfiak 83,1 %-a és a nők 83,8 %-a szerint az államnak inkább joga van kötelezővé tenni az arcmaszk viselését súlyos járványok alatt.⁴²

A kormánypártiak 87,9%-a és az ellenzékiek 74,5% szerint az államnak inkább joga van kötelezővé tenni az arcmaszk viselését súlyos járványok alatt.⁴³

4.3.1 Összegzés

Az elemzés alapján elmondható, hogy a megkérdezettek túlnyomó többsége, életkortól, legmagasabb iskolai végzettségtől, nemtől és politikai hovatartozástól függetlenül úgy gondolja, hogy az államnak inkább joga van különböző intézkedéseket hozni súlyos járványok idején.

Azoknak az állami intézkedéseknek a megítélése, amelyek közvetlenül az egészségügyi biztonságot célozzák meg, - fertőzöttek elkülönítése, a határok lezárása, a nyilvános összejövetelek betiltása vagy az arcmaszk viselésének kötelezővé tétele – azok magas társadalmi elfogadottsággal rendelkeznek. Az intézkedések támogatottsága a digitális megfigyelés kérdésében a legalacsonyabb, de még így is több mint 60%-os az egyetértés.

Az adatok arra utalnak, hogy a közvélemény a járványhelyzet kezelésében alapvetően elfogadja az állami beavatkozást, különösen akkor, ha az intézkedések közvetlen és látható hatást gyakorolnak a közegészségügy védelmére.

Az intézkedés jellegétől függően kisebb eltérések figyelhetők meg az életkor, végzettség és politikai preferenciák mentén. A kormánypárti válaszadók szignifikánsan magasabb arányban támogatják az állami intézkedések jogosságát, mint az ellenzékiek, ami összhangban áll Frederik és mtsai (2021) eredményeivel, a politikai pártpreferenciának tényleg szignifikáns hatása van az egyes intézkedések elfogadottságában.

⁴² Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,783, a két csoport átlaga nem különbözik, nincs eltérés a nemek között az arcmaszk kötelezővé tétele, mint állam jogként való megítélésében járvány idején

⁴³ Független mintás t-próba szignifikancia értéke 0,001, a két csoport átlaga különbözik, eltérés van a pártpreferencia között az arcmaszk kötelezővé tétele, mint állam jogként való megítélésében járvány idején. Jelen esetben, az ellenzékiek kisebb része ítéli meg állami jognak a kormánypártiakhoz képest (*11.ábra*)

4.4 Regressziós modellek

4.4.1 Operacionalizáció

A lineáris regressziós modellekben a felügyeleti és biopolitikai logikákra alapozott kategóriákat alkalmazom, mivel ezek a különböző hatalomgyakorlási formák Foucault elmélete alapján eltérő módon befolyásolják a modern járványkezelési intézkedések társadalmi elfogadottságát. Foucault (1996 [1976]) hatalomelmélete szerint a biopolitikai, felügyeleti és szuverén (parancsuralmi) logikák nem mereven elválaszthatóak egymástól, hanem egymásba fonódva működnek. A biopolitikai logika a populáció egészségének védelmére összpontosít, míg a felügyeleti logika az egyének feletti kontrollra és megfigyelésre épít. Ezért választottam a biopolitikai és felügyeleti változókat a regressziós modellekben, mivel ezek a kategóriák a legjobban tükrözik a hatalom összetett működését a járványkezelés során. A biopolitikai kategória azokra az intézkedésekre vonatkozik, amelyek a populáció egészségét célozzák, míg a felügyeleti kategória az egyéni testek helyhez kötésére, ellenőrzésére, és a megfigyelés megerősítésére épít.

Ez a felosztás lehetőséget biztosít nemcsak az intézkedések formáinak, hanem azok társadalmi elfogadottságának különböző tényezői, például bizalom, politikai hovatartozás és az államhoz való viszony, mélyebb elemzésére. Ezzel megérthetjük, hogyan hatnak a biopolitikai és felügyeleti mechanizmusok a járványkezelés sikerére, és hogyan formálják a modern hatalom működését a társadalomba.

A felügyeleti változó egy főkomponens, melyet az alábbi változókból hoztam létre: joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején az otthonmaradásra való felszólításra; joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a fertőzöttek elkülönítésének elrendelésére; joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a határok lezárására; joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a digitális megfigyelésre, valamint a fertőzött személyek nyomon követésére?

A biopolitikai változó szintén egy főkomponens, melyet az alábbi változókból hoztam létre: joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején vállalkozások és munkahelyek bezárására; joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején kötelezővé tenni az arcmaszk viselését; joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején nyilvános összejövetelek betiltására; joga van-e a kormánynak súlyos járványok idején a kötelező oktatás felfüggesztésére?

4.4.2 Felügyeleti magyarázó modell

A biopolitikai intézkedések társadalmi megítélését együttesen erősen magyarázzák az egyes változók, az F próba szignifikanciája kisebb, mint 0,001. Az általam elkészített modellben 25,3 %-ot magyaráznak a független változók a biopolitikai intézkedések társadalmi megítélésében tapasztalható különbségeknek.

Az egészségügyben való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán, a kormányban való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán, a COVID-19-et alkapott emberekkel szembeni attitűd és a politikai hovatartozás szerves részeit képezik az elemzésnek, kapcsolat van ezek között a változók között azzal, hogy hogyan ítélik meg a felügyeleti intézkedéseket, ezek a változók szignifikáns részt magyaráznak a függő változó heterogenitásából, a t-próba szignifikanciája 0,05 alatt van.

Az orvosokba vetett bizalom, az kormányban való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán, a nem, kor és a legmagasabb iskolai végzettség, és az internethasználat egészségügyi okból az elmúlt 12 hónapban akkor, ha a többi változót kontroll alatt tartjuk, nincs hatással a felügyeleti intézkedések megítélésére, így ezeket nem elemzem, mert a t- próba szignifikanciája ennél a hat változónál 0,05 felett van.⁴⁴

Béta értékek összehasonlítása

Azok a változók közül, melyek az elemzés részesei az egészségügyben való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán a legerősebb hatású, a bizalom növekedése a felügyeleti intézkedések elfogadottságát növelte. Ezután a COVID-19-et alkapott emberekkel szembeni attitűd következik, a negatív attitűdök növelik az intézkedések elfogadottságát. Ezt követi a kormányban való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán a legerősebb hatású, a bizalom növekedése a felügyeleti intézkedések elfogadottságát növelte. Ezt a politikai hovatartozás követi, a kormánypárti szavazók elfogadóbbak a felügyeleti intézkedésekkel szemben (13.ábra).

⁴⁴ Orvosokba vetett bizalom: 0,698; nem: 0,643; kor: 0,302; iskolai végzettség: 0,481; internethasználat: 0,351

4.4.3 Biopolitikai magyarázó modell

A felügyeleti intézkedések társadalmi megítélését együttesen erősen magyarázzák az egyes változók, az F próba szignifikanciája kisebb, mint 0,001. Az általam elkészített modellben 25,3 %-ot magyaráznak a független változók a felügyeleti intézkedések társadalmi megítélésében tapasztalható különbségeknek.

Az egészségügyben való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán, a COVID-19-et alkapott emberekkel szembeni attitűd, az internethasználat egészségügyi okból az elmúlt 12 hónapban és a politikai hovatartozás szerves részeit képezik az elemzésnek, kapcsolat van ezek között a változók között azzal, hogy hogyan ítélik meg a felügyeleti intézkedéseket, ezek a változók szignifikáns részt magyaráznak a függő változó heterogenitásából, a t-próba szignifikanciája 0,05 alatt van.

Az orvosokba vetett bizalom, az kormányban való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán, a nem, kor és a legmagasabb iskolai végzettség akkor, ha a többi változót kontroll alatt tartjuk, nincs hatással a felügyeleti intézkedések megítélésére, így ezeket nem elemzem, mert a t- próba szignifikanciája ennél a hat változónál 0,05 felett van.⁴⁵

Béta értékek összehasonlítása

Azok a változók közül, melyek az elemzés részesei az egészségügyben való bizalom növekedése/csökkenése a COVID-19 kezelése kapcsán a legerősebb hatású, a bizalom növekedése a biopolitikai intézkedések elfogadottságát növelte. Ezután a COVID-19-et alkapott emberekkel szembeni attitűd következik, a negatív attitűdök növelik az intézkedések elfogadottságát. Ezt a politikai hovatartozás követi, a kormánypárti szavazók elfogadóbbak a biopolitikai intézkedésekkel szemben. Végül pedig az internethasználat következik egészségügyi okokból az elmúlt 12 hónapban, minél többet használták az emberek, annál elégedettebbek voltak az intézkedésekkel (14.ábra).

⁴⁵ Orvosokba vetett bizalom: 0,945; kormányban való bizalom: 0,086; nem: 0,984; kor: 0,583; iskolai végzettség: 0,253

4.4.4 Regressziós modellek: következtetés

A regressziós modellek eredményei alátámasztják Foucault (1996 [1976]) azon állítását, hogy a modern hatalom logikái –felügyeleti és biopolitikai – egymást kiegészítve működnek. A felügyeleti intézkedések, például a karantén, alapvetően a populáció viselkedésének közvetlen szabályozását célozzák, ugyanakkor ezek a mechanizmusok alárendelődnek a biopolitikai logika szélesebb céljainak: a népesség egészségének optimalizálásának. Ez a kettős célkitűzés – az egyének fegyelmezése és a populáció védelme – jól illeszkedik Foucault (1996 [1976]) azon megközelítéséhez, amely szerint a modern hatalom nem különálló logikákra, hanem azok összefonódására épül.

A modellek összességében azt mutatják, hogy az egészségügyi bizalom kulcsfontosságú magyarázó tényező mind a biopolitikai, mind a felügyeleti intézkedések elfogadottságában. Ez rávilágít arra, hogy az állampolgárok hajlandóbbak elfogadni a különböző hatalmi eszközöket, ha azok célja a populáció egészségének védelme és megőrzése. Ez összhangban van Foucault (2004) kormányozhatóság fogalmával is, miszerint a modern hatalom legitimitása nem csupán a kényszerítésen, hanem a társadalmi bizalmon is alapul. A kormány iránti bizalom azonban csak a felügyeleti logikánál szignifikáns hatás, a biopolitikanál a közegészségügyi célok és az egészségügy iránti bizalom legitimációs szerepe erősebb, ezek kevésbé kötődnek közvetlenül a kormány politikai tevékenységéhez.

A politikai hovatartozás megosztottsága mindkét logika esetében jelentős szerepet játszik: a kormánypárti szavazók nagyobb elfogadottságot mutatnak mind a felügyeleti, mind a biopolitikai intézkedések iránt, míg az ellenzéki szavazók körében nagyobb az „ellenállás”. Ez azt mutatja, hogy a modern hatalom legitimitása nem csupán a közegészségügyi célokhoz való kapcsolódásból ered, hanem a politikai bizalom és az állampolgári lojalitás is alapvető tényező.

A COVID-19-et átélt emberekkel szembeni negatív attitűdök szintén növelik az intézkedések elfogadottságát, ami arra utal, hogy a társadalom hajlandóbb elfogadni a megfigyelési és fegyelmezési, valamint a biopolitikai mechanizmusokat, ha úgy érzékeli, hogy azok hatékonyan csökkentik a fertőzés terjedésének kockázatát.

Végül, az internethasználat hozzájárult a biopolitikai intézkedések hatékonyságához, mivel az emberek tájékozottabbak lettek az egészségügyi kockázatokról és a védekezési lehetőségekről.

5. Konklúzió

Dolgozatomban Michel Foucault (1926-1984) parancsuralom, felügyelet és biopolitika fogalmaiból kiindulva elemeztem a COVID-19 járvány alatt hozott állami intézkedések hatalmi logikáját, és ezek társadalmi elfogadottságát Magyarországon, 2020 és 2022 között. Bemutattam, hogy a járványügyi intézkedések, ezen belül is a törvények és rendeletek hogyan feleltethetők meg a foucault-i hatalmi tipológia szempontjából a felügyeleti, a parancsuralmi és biohatalomnak. Dolgozatomban, - más kutatóktól eltérően - kísérletet tettem annak a bemutatására, hogy a járvány alatt az irányadó hatalmi logika a biopolitika volt, melynek alárendelődött a felügyeleti és parancsuralmi hatalom, ezt a járvány során hozott rendeletek, törvények, valamint állami kommunikáció tartalomelemzésével vizsgáltam.⁴⁶ Emellett, Thomas Lemkére (1963-) hivatkozva a foucault-i biopolitika fogalmának a kiterjesztését javasoltam, a felügyeleti és parancsuralmi hatalomként definiált intézkedési formákra.

Kvantitatív adatelemzési módszerekkel vizsgáltam, hogy milyen tényezők befolyásolták a magyar társadalomban a járványügyi intézkedések elfogadottságát, melyhez az International Social Survey Programme 2021 adatbázist használtam fel. A módszertannak köszönhetően a magyar társadalomra nemre, korra, iskolai végzettségre és politikai hovatartozásra reprezentatív, nagy mintával dolgozhattam. Az említett változók alapján vizsgáltam az egyes intézkedések megítélését keresztábrákkal, melyeket statisztikai próbákkal, független mintás T-próbával és egyutas varianciaanalízissel ellenőriztem, és error-barokkal adatvizualizáltam az eltéréseket. Ezután, az egyes változókat összevonva vizsgáltam a felügyeleti, valamint a biopolitikai kormányzási logika elfogadottságát, lineáris regressziós modellek segítségével, melyeket forest-plotokkal adatvizualizáltam. Az eredmények alapján, a kutatási kérdésekre a válasz, hogy Magyarországon kiemelt szerepe van az intézményi bizalomnak (legfőképp az egészségügybe vetett bizalomnak) a járványügyi intézkedések megítélésében, a COVID-19-et elkapott emberekkel szembeni negatív attitűdöknek, valamint a politikai hovatartozásnak.

A módszertani eredmények fontos szempontot jelentenek Foucault kormányozhatóság elméletéhez, hiszen a bizalom minden hatalmi intézkedés elfogadásában fontos szerepet játszik.

⁴⁶ A dolgozatomban mindenhol parancsuralom, felügyelet és biopolitika sorrendben mutattam be az egyes intézkedések hatalmi logikáját. A dolgozatom címe, ezzel ellentétben a biopolitikának való alárendelődést szimbolizálja

A bizalom a kormányzás egyik fontos eszköze, mivel a hatalom legitimációját és az intézkedések elfogadását támogatja, ezáltal a rend fenntartásának egyik kulcseleme. Továbbá, az egészségügybe vetett bizalom kulcsfontosságú az intézkedések elfogadásában, ezért -ahogy az elméleti keretben is érveltem- úgy gondolom, a biohatalom volt a meghatározó hatalmi forma a járvány alatt.

Fontos kiemelni, hogy az intézkedések megítélését kvalitatív módszerekkel sokkal árnyaltabban, mélyrehatóbban lehetett volna vizsgálni, azonban a dolgozatomban célja nem ez volt, hanem hogy a teljes magyar lakosságra általánosítani tudjam az eredményeket, azonban szeretném a jövőben a kutatást kiterjeszteni, és új módszereket kipróbálni, akár diskurzuselemzést, akár természetes nyelv feldolgozást. Érdekes lenne megvizsgálni még, hogy különböző társadalmi státuszú, vagy különféle ideológiai nézőponttal rendelkező egyének, esetleg kisebbségi, sérülékeny csoportokhoz tartozók hogyan viszonyultak az állami intézkedésekhez. Emellett, időbeli trendek vizsgálatát az adatbázis nem tett lehetővé, legjobb tudomásom szerint nem létezik, de amit teljes bizonyossággal kijelenthetek, hogy nem találtam a COVID-19 intézkedésekkel kapcsolatos, magyar adatokkal rendelkező panelvizsgálatot, azonban egy nagyon értékes kiegészítése lenne a kutatásomnak, mivel a korlátozások a vizsgált időszakon belül folyamatosan enyhébbé, megengedőbbé váltak, többek között gazdasági kényszereknek köszönhetően is, ezért új szempontokat jelenthetne. Végül pedig fontos szót ejteni arról is, hogy az adatbázisban nem volt kérdés minden, az általam elméleti részben felállított tipológiákba tartozó intézkedésről (pl.: rendkívüli jogrend, kötelező távolságtartás). Ettől függetlenül fontosnak tartom, hogy ezek az intézkedések az elméleti részben szerepeljenek, ugyanis nagyon meghatározó járványügyi intézkedések voltak a COVID-19 pandémia alatt Magyarországon, és ezeknek a hiánya a módszertani rész eredményeit nem csökkentik.

Irodalomjegyzék

Agamben, Giorgio (2023): *Homo Sacer: A szuverén hatalom és a puszta élet*. Budapest: Typotex Kiadó.

Antal Attila (2019): *Kivételes állapotban. A modern politikai rendszerek biopolitikája*. Budapest: Napvilág Kiadó.

Algan, Yann, Cohen, Daniel, Davoine, Eva, Foucault, Martial, & Stantcheva, Stefanie (2021): Trust in scientists in times of pandemic: Panel evidence from 12 countries. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 118(40), pp. 1–8. DOI 10.1073/pnas.2108576118

Bourdieu, Pierre (1997): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum. pp. 156-177.

Brierley, Liam, Maarten J. Vonhof, Kevin J. Olival, Peter Daszak, and Kate E. Jones (2016): Quantifying Global Drivers of Zoonotic Bat Viruses: A Process-Based Perspective. *The American Naturalist* 187(2), pp. 53–64. DOI 10.1086/684391

Cox, Nancy J., Subbarao, Kanta (2000): Global epidemiology of influenza: past and present. *Annual review of medicine*, 51(1), pp. 407-421. DOI 10.1146/annurev.med.51.1.407

Elte.hu (2020). *VírusRadar mobilalkalmazás*. Elérhető: <https://www.elte.hu/content/virusradar-mobilalkalmazas.t.21894> (Letöltve: 2024. 10.27)

Foucault, Michel (1996): *A szexualitás története. I. A tudás akarása*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.

Foucault, Michel (1990): *Felügyelet és büntetés*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Foucault, Michel (2004): *Security, terrority, population: Lectures at the Collège de France, 1977-1978*. United Kingdom: Picador Books.

Foucault, Michel (2020): *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975-1976*. United Kingdom: Penguin Books.

Foucault, Michel (2008): *The Birth Of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. New York: Picador Books.

HARYANTO (2021): Public Trust Deficit and Failed Governance: The Response to COVID-19 in Makassar, Indonesia. *Contemporary Southeast Asia*, 43(1), pp. 45–52. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/27035523> (Letöltve: 2024.10.14.)

Hojme, Philip (2022): Biopolitics and the COVID-19 Pandemic: A Foucauldian Interpretation of the Danish Government's Response to the Pandemic. *Philosophies*, 7(2), pp. 23-34. DOI 10.3390/philosophies7020034

Honigsbaum, Mark (2021): *Világjárványok száz esztendeje. A spanyolnáthától a COVID-19-ig*. Budapest: Kossuth Kiadó.

Jørgensen, Frederik, Bor, Alexander, Lindholt, Marie Fly, Petersen, Michael Bang (2021): Public support for government responses against COVID-19: assessing levels and predictors in eight Western democracies during 2020. *West European Politics*, 44(5–6), pp. 1129–1158. DOI 10.1080/01402382.2021.1925821

Joseph, Jonathan (2024): Authoritarianism, Governmentality and the COVID-19 Response. *Global Society*, 38(1), pp. 1–18. DOI 10.1080/13600826.2024.2383241

Kormany.hu (2020). *A kormány benyújtotta az Országgyűlésnek a rendkívüli jogrendről szóló törvényjavaslatot*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/a-kormany-benyujtotta-a-rendkivuli-jogrendrol-szolo-torvenyjavaslatot> (Letöltve: 2024. 10.27)

Kormany.hu (2020). *A szabályok betartása elegendő a fertőzések csökkentéséhez*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/a-szabalyok-betartasa-elegendo-a-fertozesek-csokkentesehez> (Letöltve: 2024. 10.28)

Kormany.hu (2020). *A kormány célja, hogy gyorsan jussunk több fajta vakcinához*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/az-a-celunk-hogy-a-leheto-leggyorsabban-jussunk-vakcinahoz> (Letöltve: 2024. 10.28)

Kormany.hu (2020). *Látszik már az alagút vége, kilencven nap múlva lesz vakcina*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/kilencven-nap-mulva-lesz-vakcina> (Letöltve: 2024. 10.27)

Kormany.hu (2020). *Magyar laboratóriumban vizsgálják már az orosz vakcinát*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/magyar-laboratoriumban-vizsgaljak-mar-az-orosz-vakcinat> (Letöltve: 2024. 10.28)

Kormany.hu (2020). *Szigorodik a maszkhasználat szabályozása*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/tobb-helyen-kell-maszkot-viselni> (Letöltve: 2024. 10.28)

Kormany.hu (2020). *Több irányból várjuk a hatásos vakcinát*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/tobb-iranybol-varjuk-a-hatasos-vakcinat> (Letöltve: 2024. 10.28)

Kormany.hu (2020). *Senkiről nem mondunk le, minden magyar megkapja a tisztességes ellátást*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/senkirol-nem-mondunk-le-minden-magyar-megkapja-a-tisztessesges-ellatast> (Letöltve: 2024. 10.28)

Kormany.hu (2021). *Az újraindítás lépései 4 millió beoltottnál*. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/az-ujrainditas-lepesei-4-millio-beoltottnal-2> (Letöltve: 2024. 12.27)

Kupferschmidt, Kai (2013). Bats May Be Carrying the Next SARS Pandemic. [BLOG] *Science*. Elérhető: <https://www.science.org/content/article/bats-may-be-carrying-next-sars-pandemic> (Letöltve: 2024.10.14.)

Lemke, Thomas (2011): *Biopolitics: An Advanced Introduction*. New York: NYU Press.

Népszava (2020). Orbán Viktor: Kedd éjféltől új korlátozások lépnek életbe. [BLOG] Elérhető: https://web2.nepszava.hu/3098536_orban-viktor-kedd-efeltol-uj-korlatozasok-lepnek-életbe (Letöltve: 2024.10.14.)

Puggioni, Raffaella (2022): Reading the COVID-19 emergency with and beyond Foucault: The liberal subject and everyday practices of mobility. *Politics*, 0(0), pp. 1-15. DOI [10.1177/02633957221130263](https://doi.org/10.1177/02633957221130263)

Skorka Tamás (2020): Rendőrség a koronavírus ellen. *Magyar rendészet*. 20(4). pp 173-192. DOI [10.32577/mr.2020.4.11](https://doi.org/10.32577/mr.2020.4.11)

Takács Ádám (2009): Biopolitika és nemzeti állapot: egy foucault-i problematika rekonstrukciója. In: Cieger András (szerk.): *Kötőerők. Az identitás történetének térbeli keretei*. Budapest: Atelier. pp. 15-28.

Walters, William (2012): *Governmentality. Critical Encounters*. Abingdon: Routledge.

Zhangrun, Xu (2020). Viral Alarm: When Fury Overcomes Fear. [BLOG] China Files Elérhető: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/viral-alarm-when-fury-overcomes-fear/> (Letöltve: 2024.10.14.)

1997. évi CLIV. törvény. *Járványügyi megfigyelés és járványügyi zárlat.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-154-00-00.43> (Letöltve: 2024.10.14.)

2020. évi XII. törvény. *A koronavírus elleni védekezésről.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-12-00-00> (Letöltve: 2024.10.14.)

40/2020. (III. 11.) Korm.rendelet. *A veszélyhelyzet kihirdetéséről.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-40-20-22> (Letöltve: 2024.10.14.)

431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet. *A járványügyi készültségi időszak védelmi intézkedéseiről.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-431-20-22> (Letöltve: 2024.10.14.)

449/2021. (VII. 29.) Korm. rendelet. *A koronavírus elleni védőoltás kötelező igénybevételéről.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-449-20-22> (Letöltve: 2024.10.14.)

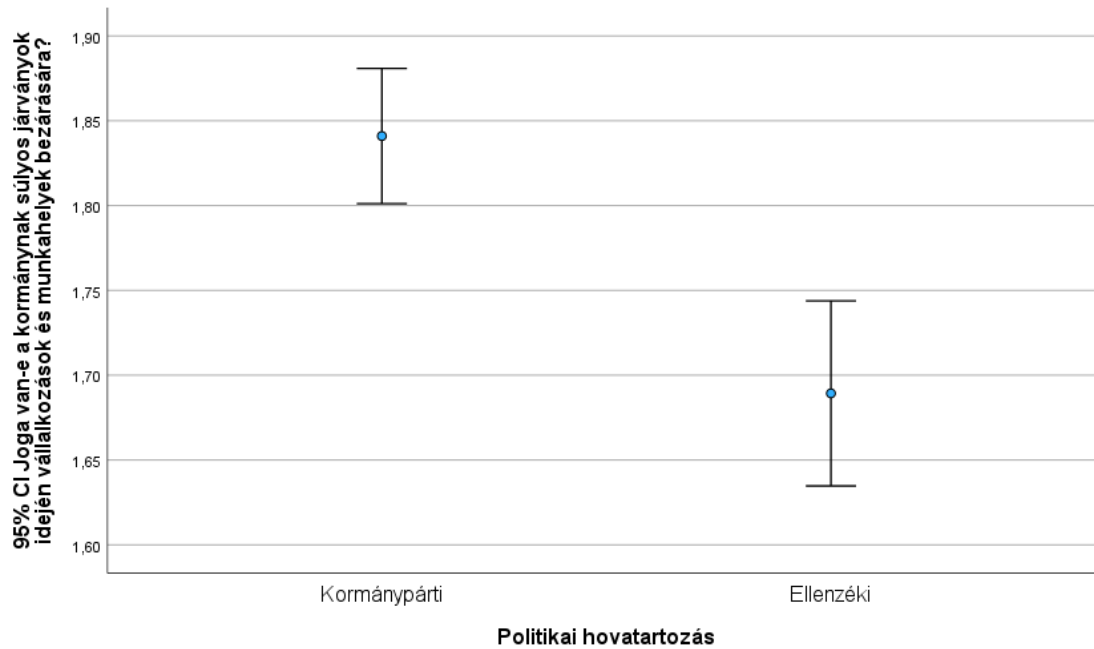
46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet. *Az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-46-20-22> (Letöltve: 2024.10.14.)

484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet. *A veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-484-20-22> (Letöltve: 2024.10.14.)

71/2020. (III. 27.) Korm. rendelet. *A kijárási korlátozásról.* Magyarország. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-71-20-22> (Letöltve: 2024.10.14.)

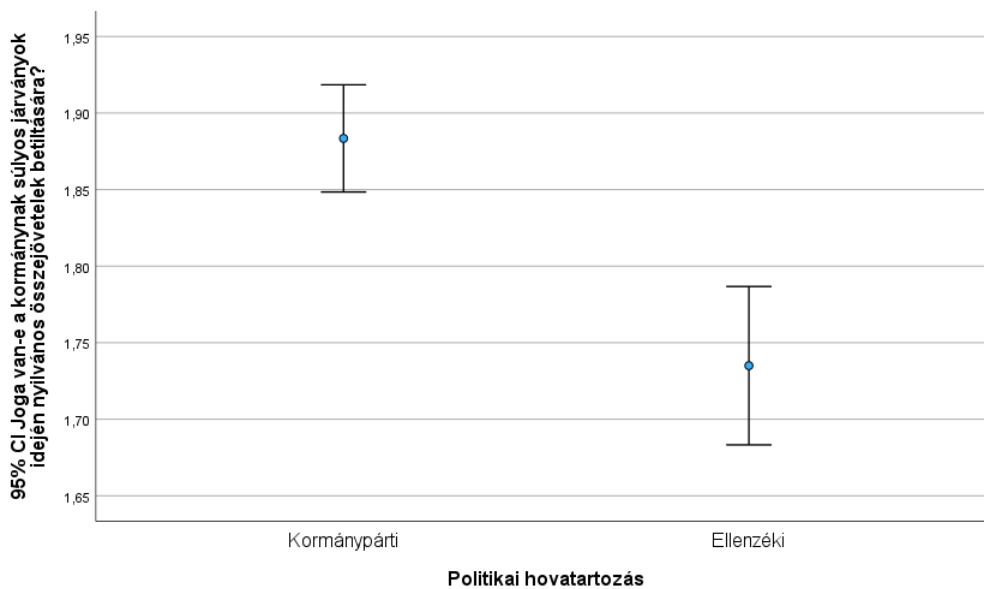
Mellékletek

1.ábra: Error Bar (Vállalkozások/munkahelyek bezárása-politikai hovatartozás)

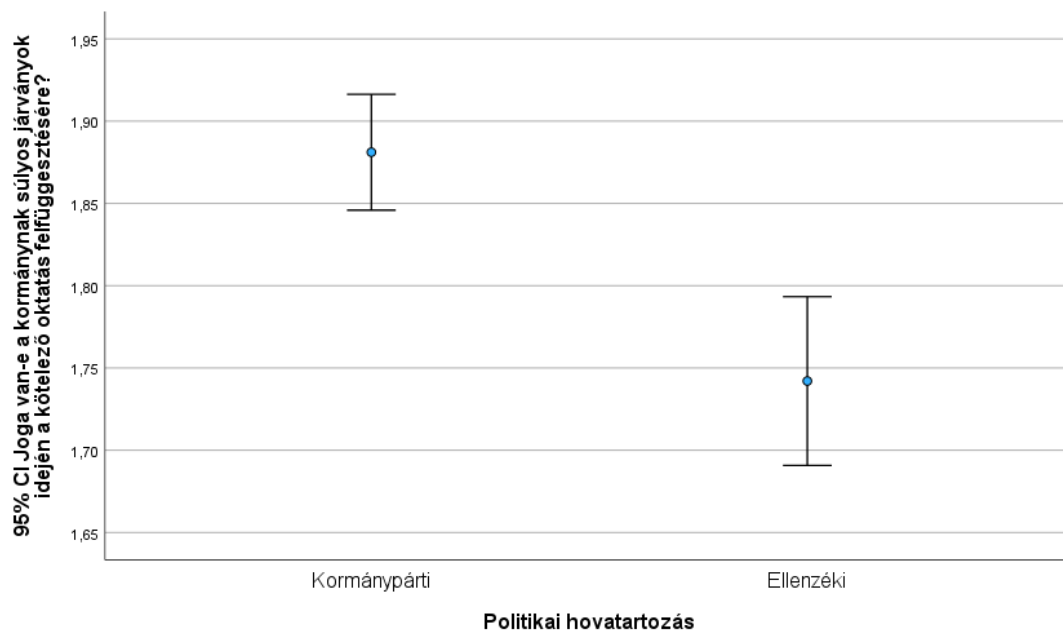
(Saját szerkesztés, 2025)

2.ábra: Error Bar (Nyilvános összefüggések betöltése-politikai hovatartozás)

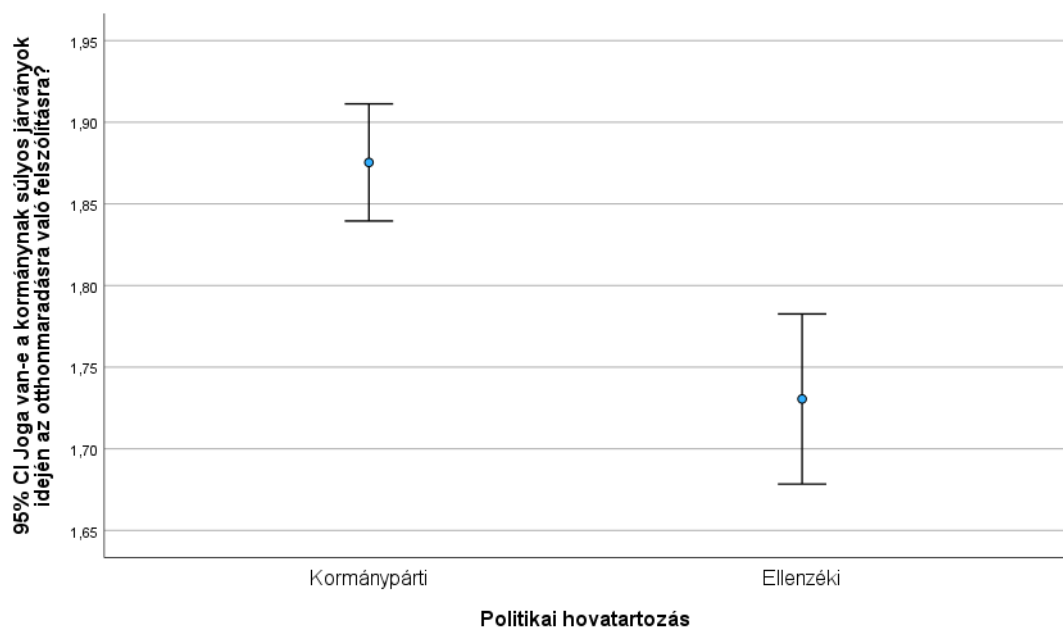
(Saját szerkesztés, 2025)

3.ábra: Error Bar (Kötelező oktatás felfüggesztése-politikai hovatartozás)

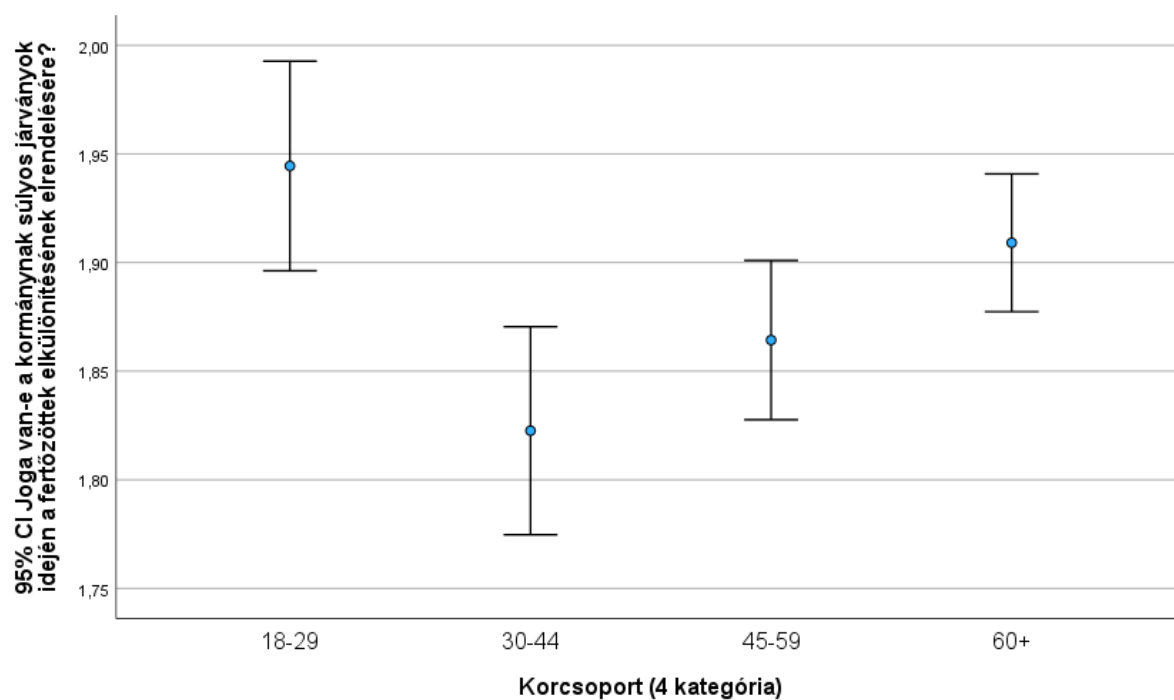
(Saját szerkesztés, 2025)

4.ábra: Error Bar (Otthonmaradásra való felszólítás-politikai hovatartozás)

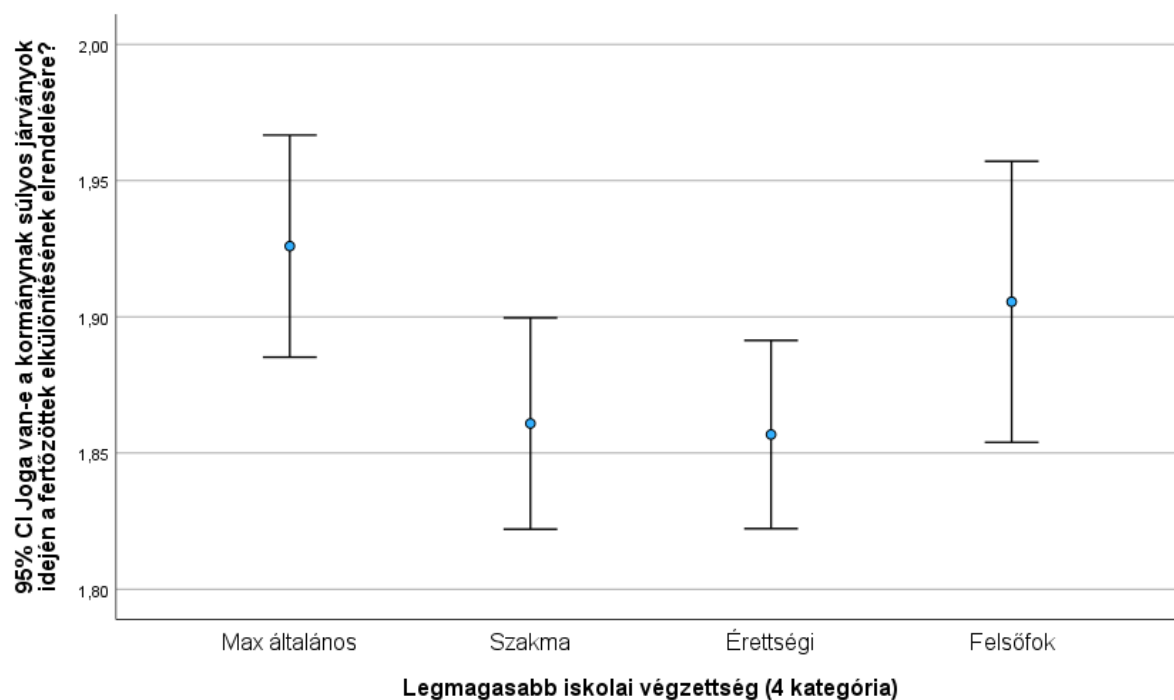
(Saját szerkesztés, 2025)

5.ábra: Error Bar (Fertőzöttek elkülönítése-korcsoport)

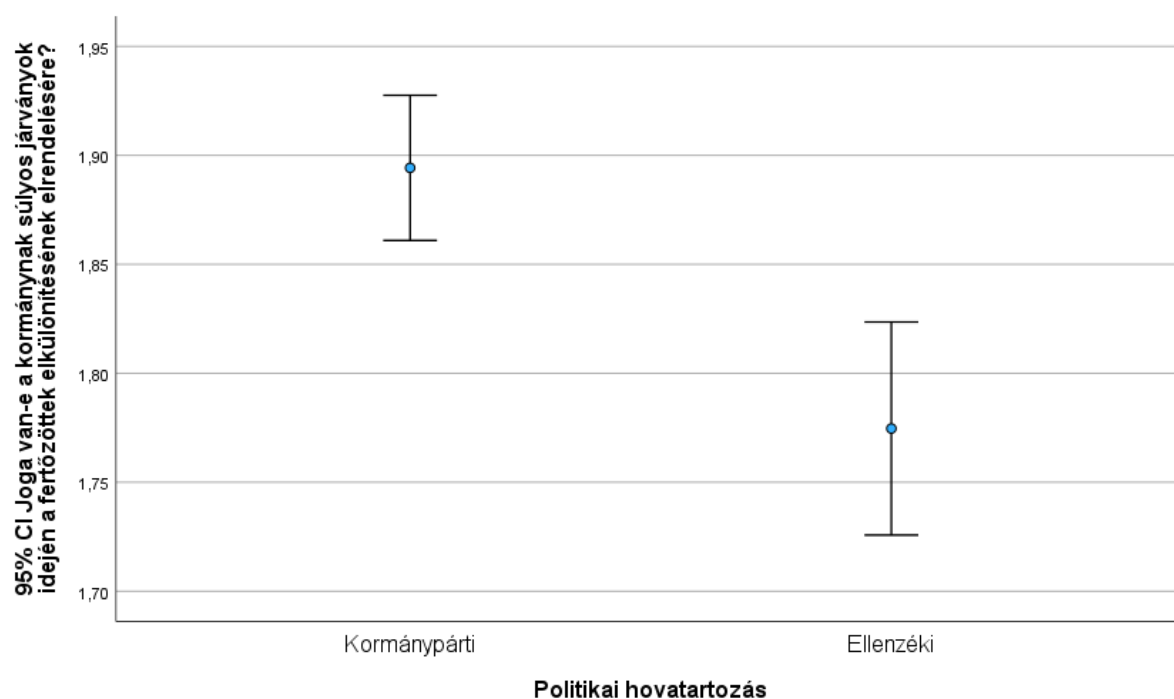
(Saját szerkesztés, 2025)

6.ábra: Error Bar (Fertőzöttek elkülönítése-iskolai végzettség)

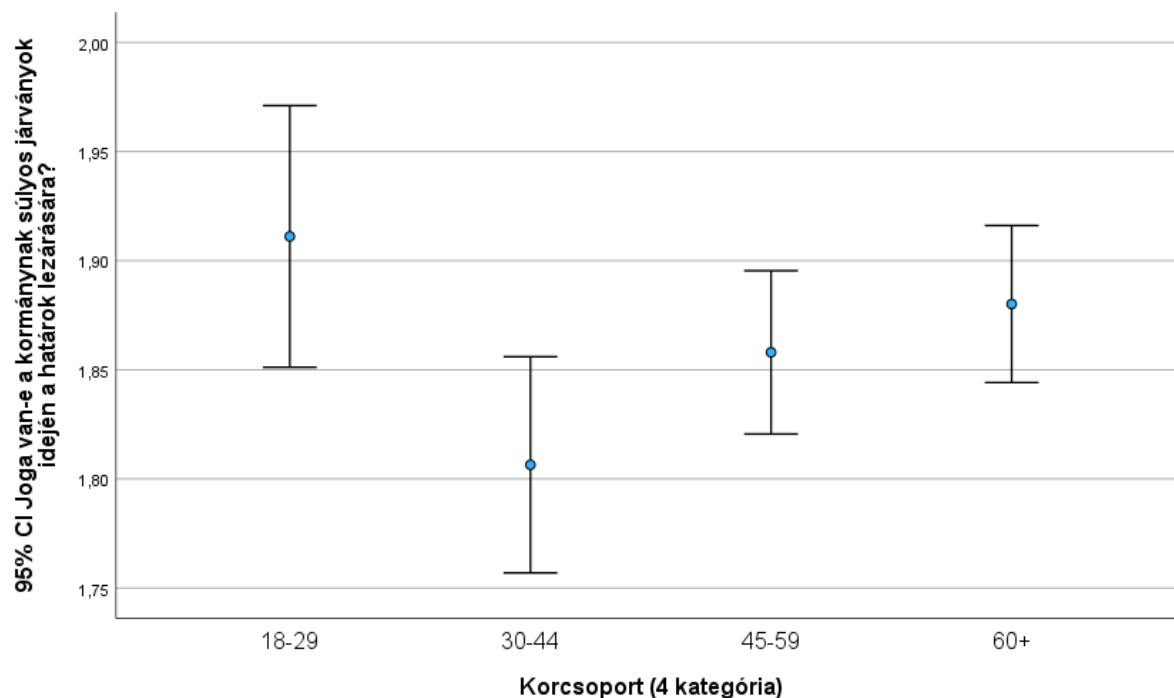
(Saját szerkesztés, 2025)

7.ábra: Error Bar (Fertőzöttek elkülönítése-politikai hovatartozás)

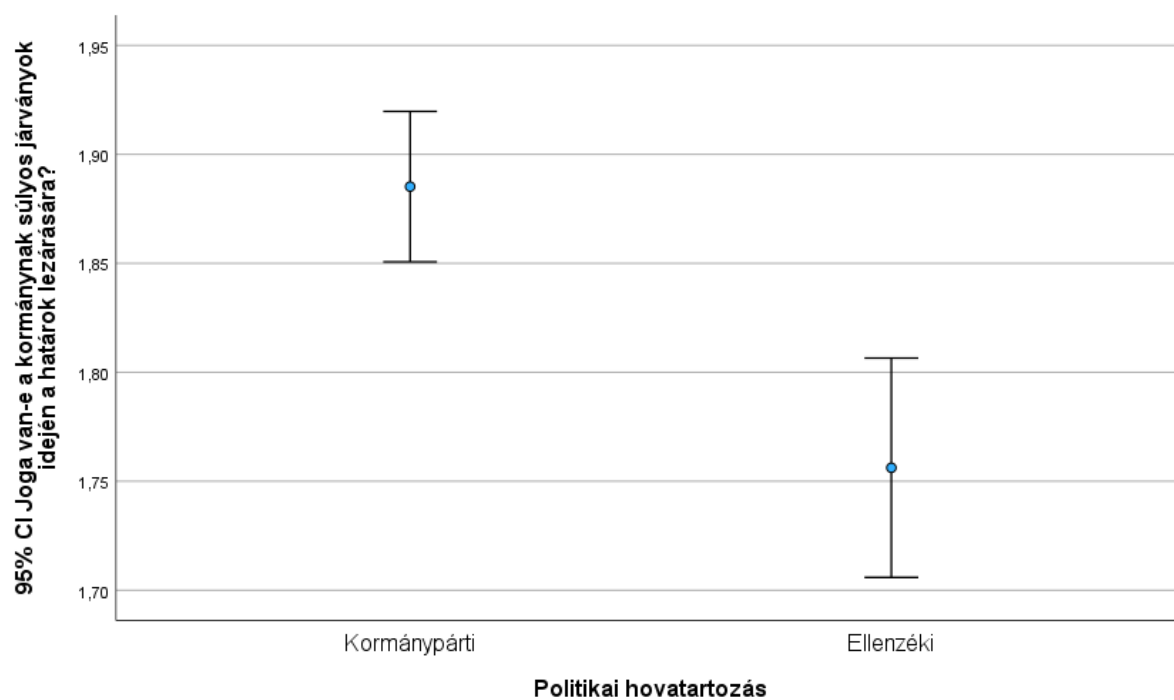
(Saját szerkesztés, 2025)

8.ábra: Error Bar (Határok lezárása-korcssoport)

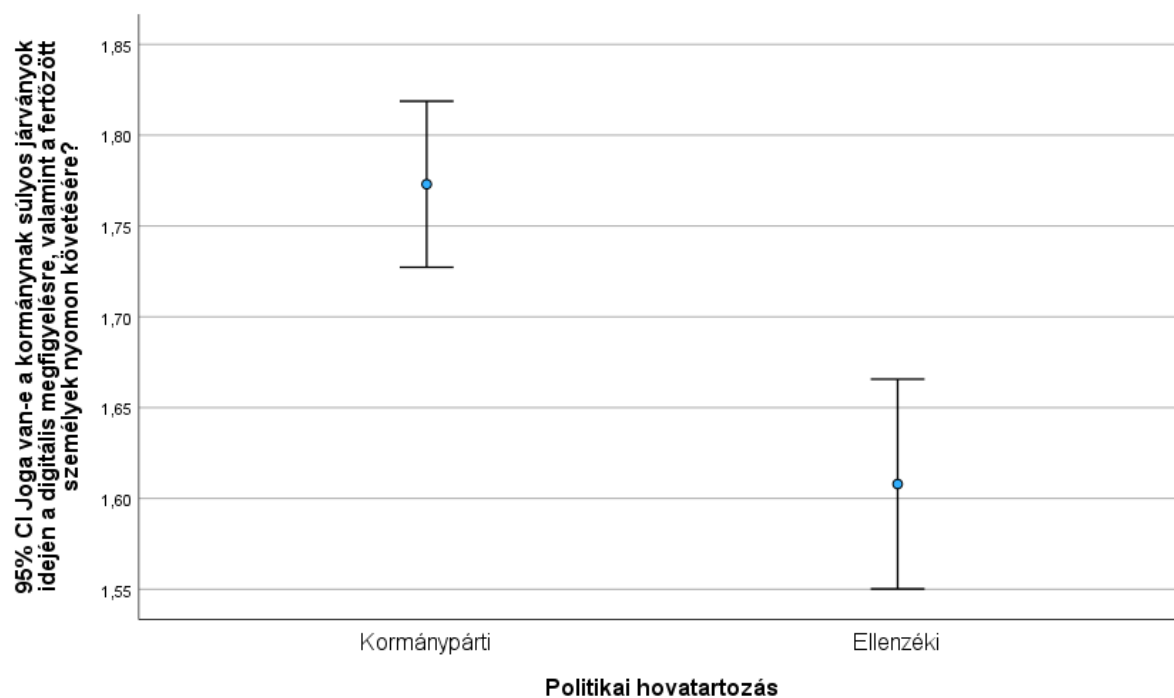
(Saját szerkesztés, 2025)

9.ábra: Error Bar (Határok lezárása-politikai hovatartozás)

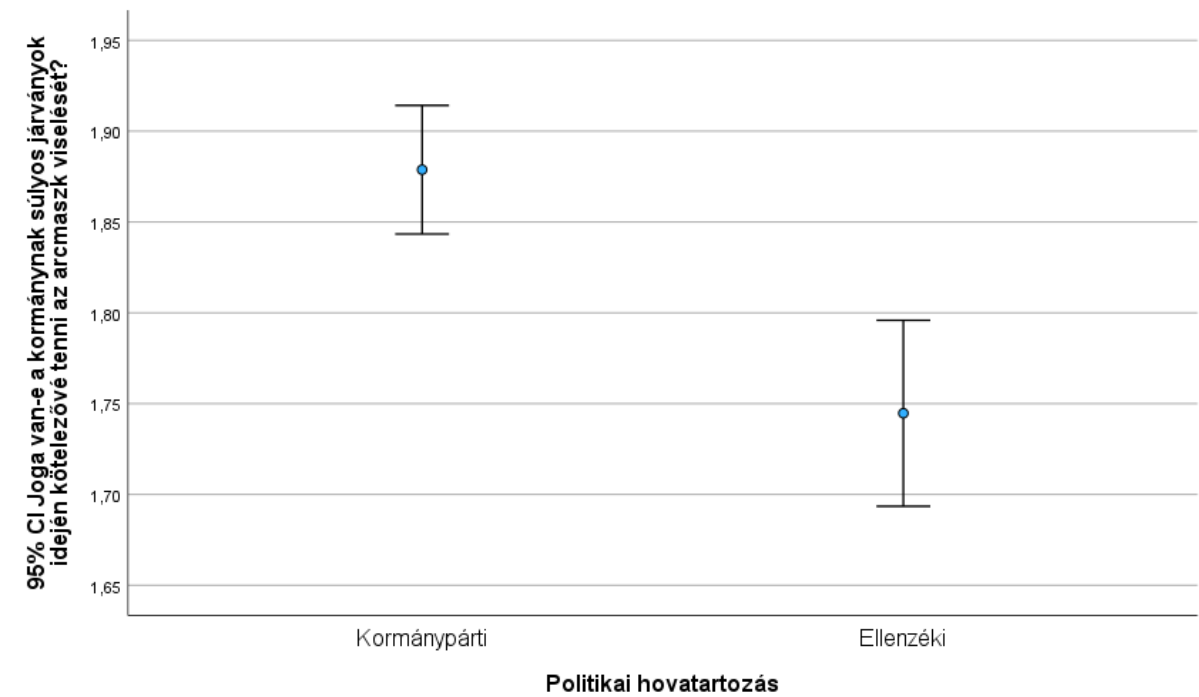
(Saját szerkesztés, 2025)

10.ábra: Error Bar (Digitális megfigyelés és kontaktkövetés-politikai hovatartozás)

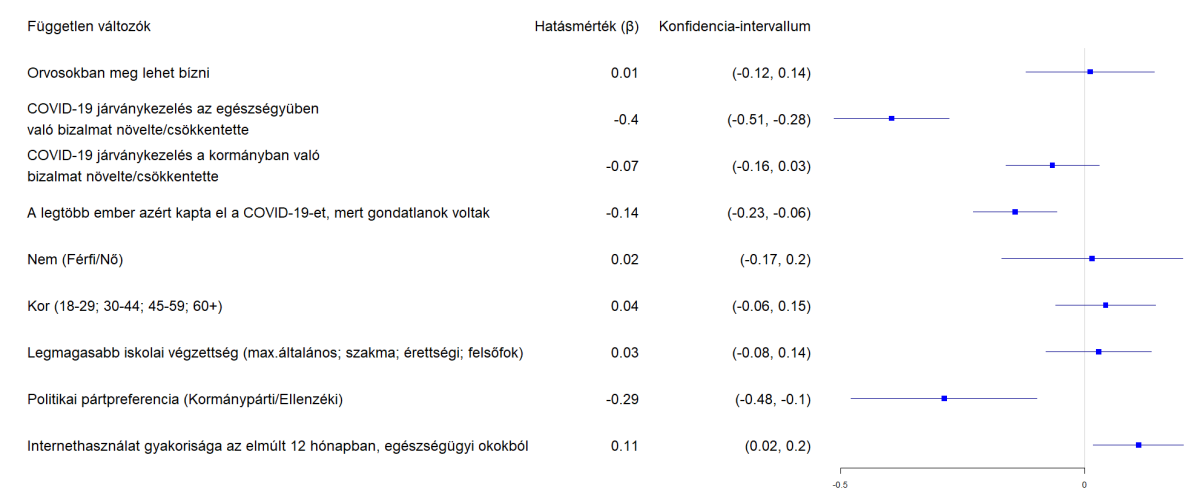
(Saját szerkesztés, 2025)

11.ábra: Error Bar (Kötelező arcmaszk viselés-politikai hovatartozás)

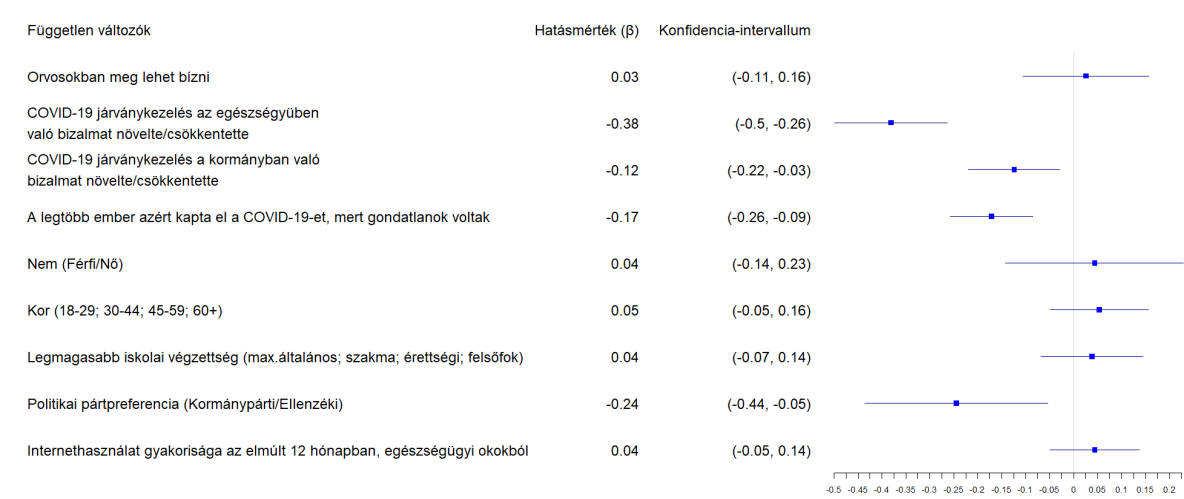
(Saját szerkesztés, 2025)

12.ábra: Forestplot (Nem-biopolitikai intézkedések regressziós modellje)

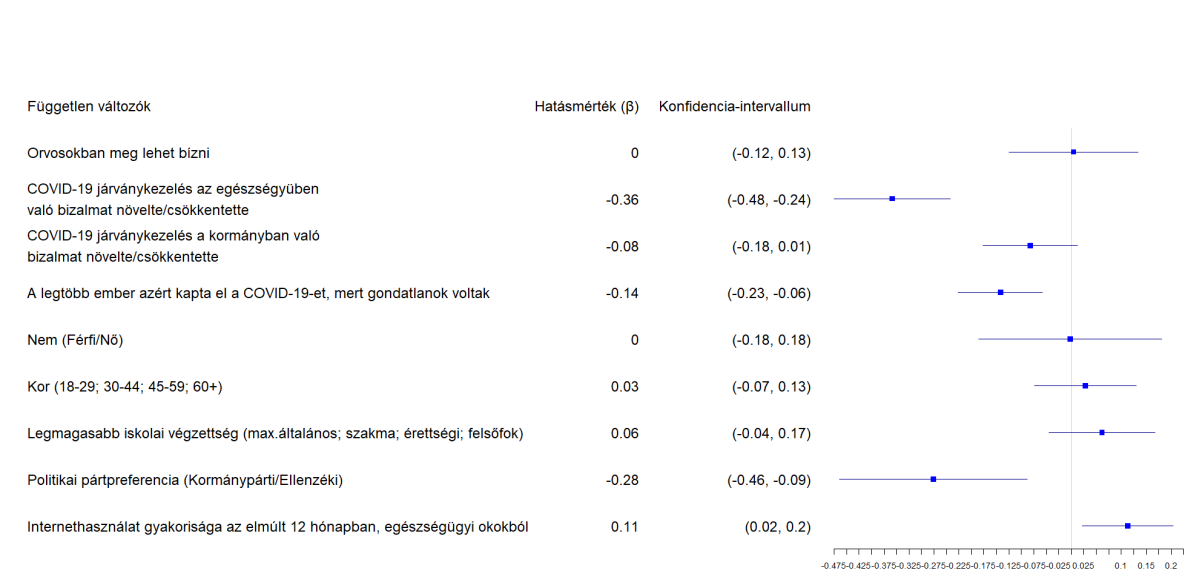
(Saját szerkesztés, 2025)

13.ábra: Forestplot (Felügyeleti intézkedések regressziós modellje)

(Saját szerkesztés, 2025)

14.ábra: Forestplot (Biopolitikai intézkedések regressziós modellje)

(Saját szerkesztés, 2025)